

NÁVRH
STÁTNÍHO ZÁVĚREČNÉHO ÚČTU
ČESKÉ REPUBLIKY
ZA ROK 2009

B.

Ekonomický vývoj a veřejné rozpočty

- I. Ekonomický vývoj
- II. Veřejné rozpočty

I. Ekonomický vývoj

Obsah

Strana

1. Shrnutí základních ekonomických tendencí	1
2. Ekonomický výkon	9
2.1 Poptávka	10
2.2 Nabídka	12
2.3 Důchody	14
2.4 Relativní výkonnost a komparativní cenová hladina	15
3. Cenový vývoj	18
3.1 Spotřebitelské ceny	19
3.2 Ceny výrobců	22
4. Trh práce	23
4.1 Ekonomická aktivita	24
4.2 Zaměstnanost	25
4.3 Nezaměstnanost	26
4.4 Průměrné mzdy	28
5. Platební bilance	29
5.1 Běžný účet	30
5.2 Kapitálový účet	36
5.3 Finanční účet	36
5.4 Měnové kurzy	37
5.5 Devizové rezervy	38
6. Měnový vývoj a finanční trh	38
6.1 Měnové agregáty	39
6.2 Úrokové sazby	42
6.3 Akciový trh	45

1. Shrnutí základních ekonomických tendencí¹

Ekonomický vývoj České republiky je charakterizován vybranými indikátory v následující tabulce:

Tabulka 1

		2007	2008	2009				
				rok	1Q	2Q	3Q	4Q
HDP, běžné ceny	<i>mld. Kč</i>	3535	3689	3627	874	918	909	927
Index deflátoru HDP	<i>mzr. %</i>	3,4	1,8	2,7	3,7	3,4	2,4	1,3
Průměrná míra inflace	<i>mzr. %</i>	2,8	6,3	1,0	2,1	1,4	0,1	0,4
HDP, stálé ceny	<i>mzr. %</i>	6,1	2,5	-4,2	-3,9	-5,2	-5,0	-2,8
Výdaje na konečnou spotřebu	<i>mzr. %</i>	3,7	2,8	1,2	1,6	1,0	1,1	0,9
domácností	<i>mzr. %</i>	4,8	3,6	-0,3	0,8	-0,1	-0,8	-1,1
vlády	<i>mzr. %</i>	0,7	1,0	4,4	3,4	3,4	5,5	5,1
Tvorba hrubého fixního kapitálu	<i>mzr. %</i>	10,8	-1,5	-8,3	-8,1	-7,7	-10,4	-7,0
Míra nezaměstnanosti VŠPS	<i>%</i>	5,3	4,4	6,7	5,8	6,3	7,3	7,2
Míra nezaměstnanosti MPSV	<i>%</i>	6,6	5,4	8,0	7,0	7,9	8,4	8,7
Registrovaní nezaměstnaní, průměr	<i>tis.osob</i>	393	325	465	409	456	487	509
Náhrady zaměstnancům (domácí koncept)	<i>mzr. %</i>	9,4	7,7	-2,8	-0,4	-3,1	-4,5	-2,9
Podíl obchodní bilance na HDP ^{x)}	<i>%</i>	3,4	2,8	5,0	2,8	3,1	3,6	5,0
Podíl běžného účtu na HDP ^{x)}	<i>%</i>	-3,2	-0,6	-1,0	-1,4	-1,4	-1,8	-1,0
PRIBOR 3M, průměr	<i>%</i>	3,1	4,0	2,2	2,7	2,3	2,0	1,8

Pramen: ČSÚ, ČNB, MPSV, propočty MF

Všechna data sezónně neočištěna.

^{x)} Na bázi ročních klouzavých úhrnů

Po třech letech vysokého ekonomického růstu se výkon české ekonomiky v roce 2008 zpomalil a v roce 2009 hrubý domácí produkt (HDP) v reálném vyjádření klesl o 4,2 %. Dle posledního odhadu klesla ekonomika EU27 v roce 2009 rovněž o 4,2 %. Dopad globálních turbulencí na českou ekonomiku lze z tohoto pohledu hodnotit jako průměrný. Důvodem nižší hospodářské dynamiky byl nástup dopadů recese hlavních obchodních partnerů na českou ekonomiku, která byla vyvolána turbulencemi a propadem finančního trhu v USA. Samotné problémy finančního trhu se české ekonomice vyhnuly. Česká ekonomika se nacházela v recesi od 4. čtvrtletí 2008 do 2. čtvrtletí 2009. V 2. pololetí 2009 je již možné pozorovat mezičtvrtletní přírůstky HDP o 0,6 %, resp. 0,7 %.

Ekonomická úroveň ČR měřená jako HDP na obyvatele (při přepočtu na standard kupní síly²) podle odhadu EUROSTATu za rok 2008 dosáhla zhruba 80 % průměru EU27, když v roce 2004 byla cca 75 %. Mezi novými členskými zeměmi

¹ Zpracováno na základě statistických dat známých do 11. března 2010.

dosahují vyšší úrovně pouze Kypr a Slovinsko (96 % resp. 91 %). Dynamika reálné konvergence se zejména vlivem vysokého diferenciálu temp růstu reálného HDP proti EU27 až do roku 2008 držela na vysokých hodnotách.

Meziroční snížení reálného HDP v roce 2009 vedlo k záporné produkční mezeře, jejíž odhad činí $-4\frac{1}{4}$ % potenciálního produktu. Recese se negativně odrazila i na vývoji potenciálního produktu, kde odhadujeme, že se tempo jeho růstu snížilo v roce 2009 těsně pod 3 %.

Růst potenciálního produktu byl v předchozích letech tažen souhrnnou produktivitou výrobních faktorů. Její příspěvek k růstu potenciálního produktu se v roce 2009 snížil na 1,6 p.b. Dlouhodobě stabilní je příspěvek kapitálové vybavenosti ekonomiky.

K poklesu reálného HDP o 4,2 % v roce 2009 nejvíce přispěla souhrnná produktivita výrobních faktorů, a to 2,5 p.b. Kapitál naopak působil proti poklesu HDP, a to kladným příspěvkem přibližně 0,9 p.b., Zaměstnanost pak přispěla k poklesu HDP 0,6 p.b. a ukazatel odpracované hodiny vztážené na jednotku zaměstnanosti dosáhly záporného příspěvku 2,0 p.b.

Z pohledu výdajové strany HDP byl meziroční pokles HDP v roce 2009 o 4,2 % zapříčiněn vývojem tvorby hrubého kapitálu a zahraničního obchodu. Pozitivně na HDP naopak působily výdaje na konečnou spotřebu s kladným příspěvkem 0,8 p.b., a to díky spotřebě vlády. Příspěvek tvorby hrubého kapitálu byl záporný ve výši 4,6 p.b. Hlavním faktorem záporného příspěvku tvorby hrubého kapitálu byl meziroční pokles zásob. Příspěvek salda zahraničního obchodu byl záporný ve výši 0,5 p.b., přičemž vývozy i dovozy meziročně klesly o 10,2 %.

Hrubá přidaná hodnota (HPH) v roce 2009 reálně klesla o 4,6 %. S ohledem na povahu recese české ekonomiky byl tento propad HPH způsoben zejména odvětvím zpracovatelského průmyslu, jehož příspěvek k poklesu HPH dosáhl 3,7 p.b. K poklesu však přispěla i odvětví obchodu a peněžnictví.

Nominální HDP, který je rozhodující veličinou pro vývoj daňových základů a výpočet poměrových ukazatelů, v roce 2009 meziročně poklesl o 1,7 %. Úhrnná cenová hladina měřená implicitním cenovým deflátorem HDP vzrostla o 2,7 %. K meziročnímu

² Jedná se o přepočet na základě parity kupní síly (PPP),

růstu implicitního cenového deflátoru významně přispěl deflátor tvorby hrubého kapitálu a rovněž meziroční zlepšení směnných relací o 2,5 %.

Zlepšení (zhoršení) směnných relací postihuje alternativní ukazatel k reálnému HDP, tzv. reálný hrubý domácí důchod³ (RHDD). Ten v roce 2009 meziročně klesl o 2,6 %, tedy méně než činil pokles reálného HDP.

Trh práce byl v roce 2009 ve všech složkách významně ovlivněn dopady recese. Růst nezaměstnanosti v 1. pololetí byl bezprecedentní, ve druhé polovině roku se jeho tempo pouze zpomalilo. Pokles zaměstnanosti naopak spíše zrychloval a ubývala disponibilní pracovní místa. Snahou fungujících podniků sice bylo udržet v aktivitě maximum kmenových pracovníků, často však za cenu dočasného krácení pracovních úvazků, a v důsledku tedy došlo i k poklesu objemu mezd. Průměrná mzda podle podnikových statistik vzrostla i přes nepříznivou ekonomickou situaci relativně silně, důvody však byly zejména strukturálního charakteru (uvolňování zaměstnanců převážně méně honorovaných).

Celková zaměstnanost podle VŠPS se v průměru proti roku 2008 snížila o 1,4 %, v tom počet zaměstnanců klesl o 2,1 % a počet podnikatelů vzrostl o 2,6 %. Míra zaměstnanosti obyvatel v produktivním věku se snížila o 1,2 p.b. na 65,4 %. Míra ekonomické aktivity o 0,4 p.b. vzrostla na 70,1 %.

Podle VŠPS počet nezaměstnaných meziročně vzrostl v průměru na 352 tisíce, registrovaných uchazečů o zaměstnání bylo v průměru 465 tisíc, z toho 188 tisíc pobírajících příspěvek v nezaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti v mezinárodně srovnatelném pojetí VŠPS se v průměru proti roku 2008 zvýšila o 2,5 p.b. na 6,7 %, podle registrace na úradech práce vzrostla o 1,9 p.b. na 8,0 %.

Průměrná hrubá nominální mzda⁴ meziročně vzrostla o 4,0 %, reálný nárůst (při použití CPI) činil 3,0 %. Tento relativně vysoký růst byl důsledkem zejména propouštění zaměstnanců s nižšími příjmy a meziročně významně nižší nemocnosti.

Rok 2009 byl s výjimkou posledních dvou měsíců ve znamení zpomalujícího růstu cen. Ten odrážel jak vysokou srovnávací základnu roku 2008, tak i celosvětový ekonomický vývoj. V říjnu dokonce spotřebitelské ceny meziročně klesly o 0,2 %, což

³ RHDD oproti reálnému HDP zachycuje důchod (zisk nebo ztrátu) domácí ekonomiky ze změny směnných relací.

⁴ Celkem v NH (včetně dohadu za malé organizace), přepočtené počty,.

bylo poprvé od srpna 2003. Vlivem zdražení pohonných hmot a cen potravin na konci roku činila prosincová meziroční hodnota 1,0 %. Vývoj indexu spotřebitelských cen byl po celý rok 2009 téměř výhradně diktován příspěvkem administrativních opatření. Průměrná roční míra inflace dosáhla 1,0 %, což je druhá nejnižší hodnota od roku 1989. Charakter inflace byl převážně nákladový.

Ceny výrobců reagovaly na celkový hospodářský vývoj ještě výrazněji. Ceny zemědělských výrobců během roku 2009 v meziročním srovnání v průměru klesly o 24,8 %. Dna svého poklesu dosáhly v květnu 2009, od té doby tempo poklesu mírně zpomalovalo. Průměrný meziroční růst cen průmyslových výrobců po většinu roku 2009 zpomaloval a za celý rok dosáhl hodnoty -3,1 %. Ceny stavebních prací vzrostly mírně, za rok 2009 vykázaly v průměru meziroční růst 1,2 %. U všech těchto cenových kategorií byly v roce 2009 zaznamenány nejnižší hodnoty za dobu sledování v samostatné ČR. Meziroční ceny tržních služeb rostly rovněž jen mírně a v průměru za rok 2009 se zvýšily o 1,5 %.

Pro rok 2009 bylo charakteristické uvolňování měnové politiky. Limitní úroková sazba pro dvoutýdenní repo operace ČNB se snížila z prosincové hodnoty 2,25 % v roce 2008 na 1,50 % v červnu 2009. ECB postupovala ještě razantněji a snížila úrokovou sazbu pro hlavní refinanční operace za shodné období z 2,50 % na 1,00 %. Druhá polovina roku 2009 byla v EMU charakteristická stabilitou, v ČR pokračovalo pozvolné uvolňování měnové politiky až na úroveň 1,00 % v prosinci 2009. Cílové pásmo pro úrokovou sazbu amerického Fedu zůstalo v roce 2009 neměnné na 0–0,25 % a podpora ekonomiky probíhala zejména implementací nekonvenčních nástrojů měnové politiky. Mezibankovní úrokové sazby PRIBOR sledovaly dění na českém trhu a jejich průměrná hodnota se v prosinci 2009 snížila v meziročním srovnání o 2,2 p.b. na 1,6 %. Riziková prémie během 1. pololetí 2009 klesala, ve 2. pololetí byla převážně stabilní okolo 0,6 p.b.

Bankovní sektor v ČR je odolný vůči úvěrovým a tržním rizikům, které by se mohly objevit v případě nepříznivého makroekonomického vývoje během let 2010 a 2011.⁵ Kapitálová přiměřenost dosáhla v prosinci 2009 agregované úrovně 14,1 % a dostatečně tak přesahovala požadované regulační minimum 8 %. Domácí bankovní sektor je tedy dobře kapitalizovaný a nadále zůstává ziskový. Zisk po zdanění za celý

⁵ Dle dokumentu „Výsledky zátěžových testů bankovního sektoru ČR (únor 2010)“ publikovaného ČNB dne 23. 2. 2010.

bankovní sektor dosáhl v roce 2009 úrovně 60,2 mld. Kč a meziročně se zvýšil o 31,6 %. Dodatečné náklady ve formě ztrát ze znehodnocení úvěrů způsobovaly bankám nárůsty nesplácených úvěrů⁶, které se pro nefinanční podniky v prosinci 2009 meziročně zvýšily o 3,7 p.b. na 8,3 % a pro segment domácností o 1,1 p.b. na 4,1 %.

Průměrné úrokové sazby z celkových úvěrů i vkladů pro nefinanční sektor (domácnosti a nefinanční podniky) během roku 2009 převážně klesaly a v prosinci činily 5,9 %, u vkladů pak 1,1 %. Úrokové sazby z nových úvěrů domácnostem se v roce 2009 kromě 1. čtvrtletí zvyšovaly a ke konci prosince dosáhly 14,6 % (částečně i vlivem změny ve struktuře úvěrů). V případě nefinančních podniků se sazby z nově poskytnutých úvěrů v 1. pololetí 2009 držely zhruba na konstantní úrovni 4,4 %, ve 2. pololetí se snížily v průměru na 4,1 %. Průměrné úrokové sazby z nových vkladů nefinančního sektoru se v roce 2009 snižovaly až na 0,9 % v prosinci.

Vývoj úvěrů podnikům a domácnostem odrážel jeho nepříznivou finanční situaci, rostoucí rizikovost a striktnější podmínky poskytování úvěrů ze strany finančních institucí. Zpomalování meziročního růstu úvěrů bylo v roce 2009 razantnější u podniků, a v červnu přešlo až v pokles. V prosinci 2009 se objem úvěrů podnikům meziročně propadl o 8,9 %, růst úvěrů domácnostem zpomalil na 12,1 %. Poměr celkových úvěrů a celkových vkladů se během roku 2009 snížil v nefinančním sektoru ze 102,3 % v prosinci 2008 na 95,6 % v prosinci 2009.

Burzu cenných papírů Praha (BCPP) zasáhly na počátku roku 2009 další propady cen akciových titulů. Ve 2. čtvrtletí 2009 již akciové indexy převážně rostly, po zbytek roku stagnovaly až klesaly. Index pražské burzy PX tak v prosinci meziročně vzrostl v průměru o 33 %, index PK obchodovaný v rámci RM systému se zvýšil o 31 %. Celkový objem obchodů akcií a dluhopisů uskutečněných na kapitálovém trhu (BCPP, RM systém, neorganizované trhy) v průběhu roku 2009 dosáhl 2132 mld. Kč a byl o 30 % nižší proti roku 2008.

Vnější nerovnováha, vyjádřená poměrem deficitu běžného účtu (BÚ) k HDP se od počátku roku 2009 pohybovala nad hodnotou -2 % a na konci roku dosáhla v ročním úhrnu -1,0 %. Proti předchozímu roku se schodek BÚ sice poněkud zvýšil (z 0,6 % HDP na konci roku 2008), v dlouhodobějším horizontu je však zřejmá tendence k jeho

⁶ Měřeno jako podíl nesplácených úvěrů neboli úvěrů v selhání, jejichž platba jistiny nebo úroku je opožděna o 90 dní a více, na celkových úvěrech.

snižování. Příznivě působí především růst přebytku obchodní bilance, který se v roce 2009 zvýšil na historické maximum 5,0 % HDP, tj. o 2,2 p.b. meziročně více. Ekonomická recese vedla k prudkému poklesu poptávky a razantnímu snížení objemů obchodovaného zboží. Nominální objem obrátů českého zahraničního obchodu za rok 2009 se snížil o 15,7 %, přičemž dovoz klesal rychlejším tempem. Nominální objem dovozu se propadl o 17,7 %, vývoz o 13,8 %. Kromě obchodní bilance k zlepšování schodku BÚ přispěl i mírně klesající deficit bilance běžných převodů (o 0,1 p.b. na -0,4 % HDP).

Na druhou stranu se začal opět prohlubovat deficit bilance výnosů. Zvýšil se předpokládaný objem reinvestovaného zisku zahraničními společnostmi. Zhoršila se úroková bilance z ostatních aktiv a pasiv, když se v důsledku poklesu úrokových sazeb snížily inkasované úroky ze zahraničních aktiv především bankovního sektoru. Pozitivní vliv na saldo výnosové bilance mělo snížení náhrad zahraničním zaměstnancům. Přebytek bilance služeb se po dlouhodobém růstu začal v roce 2009 snižovat. Tento trend při poměrně nevýrazných změnách v bilanci dopravních služeb a cestovního ruchu nejvíce ovlivnil nárůst výdajů tzv. ostatních služeb. Poměr aktiva bilance služeb k HDP se zhoršil meziročně o 1,1 p.b. na 0,7 %.

Směnný kurz koruny vůči oběma světovým měnám byl v roce 2009 doprovázen výraznými turbulencemi. Po silné depreciazi, která trvala od poloviny roku 2008 do února 2009, začala koruna opět posilovat. V říjnu se tento trend zastavil a po krátkém období stagnace začal kurz od prosince opět oslabovat. Silnější výkyvy byly zaznamenány u kurzu CZK proti USD. V únoru byla koruna meziročně slabší o 22,7 %, v prosinci pak silnější o 9,2 %. Kurz proti EUR pak byl nejslabší také v únoru (o 10,8 %), v prosinci bylo meziroční zpevnění CZK proti EUR pouze 0,1 %. V průměru za celý rok 2009 oslabil nominální kurz proti EUR o 5,7 %, proti USD o 10,6 %.

Devizové rezervy centrální banky k 31. prosinci 2009 dosáhly 764,3 mld. Kč, tj. 28,9 mld. EUR. Tento stav byl o 2,3 mld. EUR vyšší než ke konci roku 2008.

Vnější prostředí

Světová ekonomika v roce 2009 prošla recesí. Vývoj probíhal ve dvou odlišných obdobích. Zatímco v první polovině roku byla většina vyspělých zemí v recesi, která byla nejhlubší v 1. čtvrtletí, od léta se objevily známky oživení, provázené růstem akciových trhů. Propad ekonomik se podařilo zastavit státními prorůstovými stimuly, podporou ohroženého bankovního sektoru, rozvojem infrastruktury, aktivní politikou zaměstnanosti atd. Rizika přetrvávala zejména v oblasti bankovního sektoru (návrat k normálu v poskytování úvěrů), pracovního trhu a veřejných financí.

Ekonomika USA poklesla v roce 2009 o 2,4 %, v recesi byla už ve druhé polovině roku 2008. Mezičtvrtletně se HDP v roce 2009 změnil o -1,6 %, -0,2 %, 0,6 % a 1,4 %. Inflace se vrátila do kladných hodnot v listopadu (ceny energií). Míra nezaměstnanosti vzrostla v říjnu 2009 na 10,2 %, v listopadu poklesla na 10 % a stejnou hodnotu měla i v prosinci. Překonání recese napomohl nárůst spotřeby vlivem vládních stimulů, včetně snížení daní. Na akciové trhy se vrátil optimismus, Dow-Jonesův index vzrostl koncem roku o 52 % proti minimu z počátku března 2009. Slabé známky zlepšení byly patrné na trhu nemovitostí. Nedokončená zůstala sanace bank a finančního sektoru.

Na konci roku byla, aspoň v předběžné formě, prosazena reforma zdravotního pojištění. Diskuse o hospodářské politice se přenesla k otázce, zda a v jaké míře pokračovat ve státních stimulech, hlavní hrozbou pro oživení se stala vysoká míra nezaměstnanosti. Dolar ve 4. čtvrtletí dále oslaboval, což napomohlo exportu, v závěru roku však poněkud posílil.

Ekonomický výkon v eurozóně (EA12) v roce 2009 poklesl o 4,1 %. Pokles začal už ve 2. čtvrtletí 2008, obrat k růstu nastal ve 3. čtvrtletí 2009. V silné recesi bylo Německo (pokles o 5,0 % v roce 2009), ve 2. čtvrtletí 2009 však poněkud překvapivě přešlo k růstu (o 0,3 % mezičtvrtletně, ve třetím o 0,7 %, v posledním však stagnovalo). Kladný růst ve stejných obdobích dosáhla i Francie (za rok 2009 však -2,2 %).

Propad HDP patřil k nejsilnějším ve velkých, nebo okrajových ekonomikách EU. VB a Itálie klesly shodně o 5,0 %, Irsko o 7,5 %, Litva o 15,0 %. Jedním z hlavních důvodů poklesu byla silná závislost na exportu průmyslových výrobků. Meziroční propad průmyslové výroby vyvrcholil v dubnu – květnu 2009, pak začaly růst objednávky. Průmyslová výroba od té doby meziměsíčně roste, resp. snižuje se

meziroční pokles. V prosinci se snížil na -4,1 %, v SRN na -5,8 %. Míra nezaměstnanosti v EA12 v listopadu a prosinci 2009 vzrostla na 9,9 %, v SRN však jen 8,1 % v listopadu i prosinci. Inflace v EA12 v prosinci vzrostla na 0,9 %.

V Německu po letech klesání a stagnace začala růst spotřeba domácností. Oživení a státní zásahy nabraly plnou sílu začátkem léta. Relativně nízká nezaměstnanost i inflace podpořily spotřebu. Ve 3. čtvrtletí však spotřeba opět poklesla a vláda pro podporu růstu připravila balík daňových úlev. Smíšenému vývoji nasvědčovala i stagnace ve 4. čtvrtletí.

U středoevropských ekonomik vedl vysoký podíl průmyslové výroby a závislost na exportu do EU také k poklesu ekonomického výkonu. Ve 2. a 3. čtvrtletí 2009 byl dokonce růst EA12 poněkud vyšší než v EU27.

U slovenské ekonomiky vedl vysoký podíl exportu, zejména automobilů, i pokles zahraničních investic v 1. čtvrtletí 2009 k prudkému poklesu HDP (-8,1 % mezičtvrtletně). Od 2. čtvrtletí však již HDP rostl. Propad za rok 2009 činil -4,7 %. Krize vedla k nárůstu míry nezaměstnanosti přes 12 %, nejvíce za poslední 4 roky.

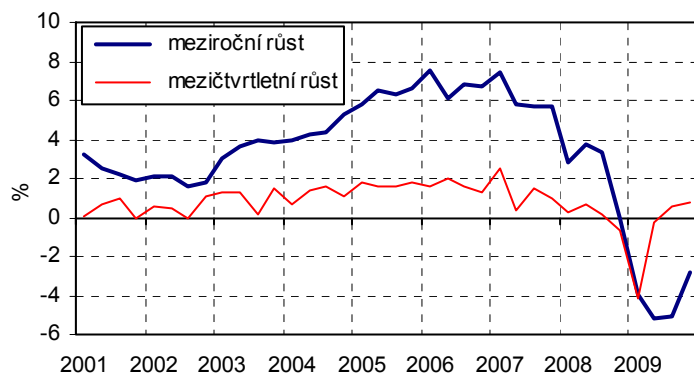
Polská ekonomika se jako jediná v EU vyhnula recesi s ročním růstem 1,7 %. Růst byl tažen spotřebou domácností, velikost domácího trhu přispěla ke stabilizaci situace. Pomohlo také oslabení zlotého a nízká zadluženost podniků i domácností. Vzrostla však nezaměstnanost, která v prosinci dosáhla 11,9 %

Ceny ropy Brent prodělaly v roce 2009 trvalý vzestup od 45,0 USD/barel v 1. čtvrtletí až po 75 USD v posledním čtvrtletí, průměrná cena za rok 2009 byla 61,9 USD. V tomto vývoji se odráželo očekávání ekonomického zotavení, navíc se ropa, také kvůli klesajícímu dolaru, opět stala předmětem investic. Zdá se, že v uplynulém roce se snížila poptávka po ropě ve vyspělých ekonomikách, byla však zřejmě vyvážena rostoucí poptávkou Číny a dalších zemí.

2. Ekonomický výkon⁷

V roce 2009 hrubý domácí produkt (HDP) české ekonomiky reálně poklesl o 4,2 %. Dle posledních dat, která publikoval ČSÚ, byla česká ekonomika v recesi od 4. čtvrtletí 2008 do 2. čtvrtletí 2009. Ve 2. pololetí 2009 již docházelo k mezičtvrtletním růstům HDP o 0,6 %, resp. 0,7 %.

Graf 1 : Hrubý domácí produkt
(stálé ceny)

Pramen: ČSÚ

Meziroční poklesy HDP se projevíly zápornou produkční mezerou, jejíž odhad se za rok 2009 pohybuje mezi -4,0 a -4,5 % potenciálního produktu. Recese se projevila rovněž snížením tempa růstu potenciálního produktu, přičemž dle odhadu se růst potenciálního produktu v roce 2009 zpomalil na 2,9 %. Zvyšování potenciálního produktu ekonomiky se opírá zejména o růst souhrnné produktivity výrobních faktorů a růst kapitálové vybavenosti.

Prvotní šok měl externí povahu a souvisel s výpadkem poptávky po vývozech. To je zřejmé z dat za 4. čtvrtletí 2008, kdy příspěvek zahraničního obchodu k meziroční změně HDP dosáhl -3,1 p.b. V průběhu roku 2009 se však začaly projevovat následné efekty, a to zejména v podobě hlubokých meziročních poklesů tvorby hrubého kapitálu a rovněž od 2. čtvrtletí 2009 meziroční poklesy spotřeby domácností. V souhrnu za celý rok 2009 dosáhl příspěvek tvorby hrubého kapitálu hodnoty -4,6 p.b., přičemž hlavním faktorem byl dramatický meziroční pokles zásob. Příspěvek zahraničního obchodu dosáhl -0,5 p.b. a příspěvek spotřeby domácností -0,2 p.b. Celkem výdaje na konečnou spotřebu měly prorůstový efekt, zejména díky spotřebě vlády: příspěvek 0,9 p.b.

⁷ Na bázi sezónně neočištěných dat (pokud není uvedeno jinak)

Hrubá přidaná hodnota v roce 2009 klesla o 4,6 %. S ohledem na silnou exportní orientaci odvětví zpracovatelského průmyslu není překvapením, že hlavním faktorem meziročního poklesu hrubé přidané hodnoty bylo právě toto odvětví s příspěvkem -3,7 p.b. V souvislosti s obecným útlumem obchodu dosáhla záporných příspěvků i odvětví obchodu, pohostinství a ubytování a dopravy (-1,1 p.b.) a odvětví peněžnictví a komerčních služeb pro podniky (-0,2 p.b.).

Hrubý domácí produkt v běžných cenách v roce 2009 klesl o 1,7 %. Úhrnná cenová hladina měřená implicitním cenovým deflátozem HDP vzrostla o 2,7 %. Směnné relace se v roce 2009 meziročně zlepšily o 2,5 %, přičemž tento vývoj byl dán poklesem cen vývozu o 1,2 % a poklesem cen dovozu o 3,7 %.

Samotný ukazatel HDP zejména v podmínkách malé otevřené ekonomiky nezachycuje některé podstatné faktory charakterizující její ekonomický vývoj. Vzhledem k její vysoké otevřenosti jsou takovým faktorem směnné relace. Ty jsou zohledněny ukazatelem RHDD (reálný hrubý domácí důchod), který vyjadřuje objem důchodů plynoucích do ekonomiky z realizace produkce. Z důvodu meziročního zlepšení směnných relací byl pokles RHDD v roce 2009 nižší než pokles HDP. Konkrétně RHDD meziročně klesl o 2,6 %.

2.1 Poptávka

Domácí konečné užití

Domácí poptávka v roce 2009 reálně klesla o 4,6 %. V rámci domácí poptávky meziročně vzrostly výdaje na konečnou spotřebu, a to reálně o 1,2 %, tvorba hrubého kapitálu naopak klesla o 18,1 %.

Tabulka 2 : Výdaje na hrubý domácí produkt

		2007	2008	2009				
				rok	1Q	2Q	3Q	4Q
HDP, běžné ceny	<i>mld. Kč</i>	3535	3689	3627	874	918	909	927
HDP, běžné ceny	<i>mzr. %</i>	9,7	4,3	-1,7	-0,4	-1,9	-2,8	-1,5
HDP, stálé ceny	<i>mzr. %</i>	6,1	2,5	-4,2	-3,9	-5,2	-5,0	-2,8
Konečná spotřeba	<i>mzr. %</i>	3,7	2,8	1,2	1,6	1,0	1,1	0,9
domácností	<i>mzr. %</i>	4,8	3,6	-0,3	0,8	-0,1	-0,8	-1,1
vlády	<i>mzr. %</i>	0,7	1,0	4,4	3,4	3,4	5,5	5,1
neziskových institucí	<i>mzr. %</i>	12,8	5,3	8,2	3,0	8,1	10,4	11,0
Tvorba hrubého kapitálu	<i>mzr. %</i>	9,4	-2,7	-18,1	-11,4	-17,0	-16,7	-26,8
fixního	<i>mzr. %</i>	10,8	-1,5	-8,3	-8,1	-7,7	-10,4	-7,0
Vývoz	<i>mzr. %</i>	15,0	6,0	-10,2	-18,5	-16,1	-7,7	3,0
Dovoz	<i>mzr. %</i>	14,3	4,7	-10,2	-17,5	-15,7	-6,1	-1,2

Pramen: ČSÚ

Reálný růst konečných výdajů byl způsoben růstem výdajů vlády. Výdaje domácností v 1. čtvrtletí 2009 sice ještě reálně vzrostly o 0,8 %, avšak rapidně se zhoršující situace na trhu práce způsobila, že od 2. čtvrtletí meziročně klesaly. Jejich příspěvek ke změně HDP za rok 2009 dosáhl -0,2 p.b. Růst vládních výdajů na konečnou spotřebu v reálném vyjádření v roce 2009 dosáhl 4,4 %, což představovalo kladný příspěvek ke změně HDP ve výši 0,9 p.b.

V rámci konečných výdajů domácností na spotřebu byly zasaženy hlavně ty výdaje, jejichž důchodová elasticita poptávky je vyšší. Nejvíce v roce 2009 klesly výdaje na služby, a to o 1,1 %, které byly následovány výdaji na statky střednědobé spotřeby, kde byl zaznamenán pokles o 0,1 %. Ač se v souhrnu za celý rok výdaje na statky dlouhodobé spotřeby meziročně nezměnily, ze čtvrtletních dat plyne, že tyto výdaje od 2. čtvrtletí 2009 meziročně klesaly.

Tvorba hrubého kapitálu v roce 2009 reálně klesla o 18,1 %. Vývoj tvorby hrubého kapitálu byl silně ovlivněn meziročním poklesem zásob o 40,8 mld. Kč. V rámci tvorby hrubého kapitálu došlo v témže období k reálnému poklesu tvorby hrubého fixního kapitálu o 8,3 %, což znamenalo záporný příspěvek k růstu HDP v roce 2009 ve výši 2,0 p.b. V rámci tvorby hrubého fixního kapitálu došlo k nejvyšším poklesům u investic do dopravních prostředků o 22,7 % a u investic do ostatních strojů a zařízení o 19,8 %. Oba typy investic mají přímou vazbu na zpracovatelský průmysl. Investice do obydlí meziročně klesly o 10,7 %, přičemž pokles zaznamenaly již v roce 2008, a to o 7,2 %.

Čistý vývoz

Vývoz i dovoz v roce 2009 klesly o 10,2 %, přičemž negativní vývoj obou složek zahraničního obchodu byl dán obchodem se zbožím, neboť jak vývoz tak dovoz služeb meziročně vzrostly. Vývoj zahraničního obchodu přispěl k meziročnímu poklesu HDP 0,5 p.b.

V běžných cenách dosáhlo v roce 2009 saldo bilance obchodu se zbožím a službami přebytku 207,5 mld. Kč. To je ve srovnání s rokem 2008 o 39,6 mld. Kč více. Pozitivní vývoj salda zahraničního obchodu byl dán skutečností, že vývoz v nominálním vyjádření klesl o 11,3 %, tedy méně než dovoz, který klesl o 13,5 %. Potenciální kladný příspěvek zahraničního obchodu k meziroční změně HDP byl však eliminován zlepšením směnných relací.

2.2 Nabídka

Hrubá přidaná hodnota

V roce 2009 došlo na nabídkové straně ekonomiky po deseti letech růstu k meziročnímu reálnému snížení hrubé přidané hodnoty (HPH). Pokles HPH se však ve 2. pololetí začal zpomalovat a naznačil tak možné zmírnění dopadů hospodářské recese do ekonomiky. Propad HPH byl důsledkem slabé zahraniční poptávky a z toho vyplývající snížené poptávky po hrubém kapitálu (zásoby i investice). K tomu se v průběhu roku přidala i malá poptávka domácností (viz kapitola 2.1)

Celková HPH se za rok 2009 reálně snížila o 4,6 %, tj. o 0,4 p.b. více než HDP. Její vyšší meziroční pokles ve srovnání s HDP byl důsledkem zvýšení podílu čistých daní na HDP. Ve stejném období předchozího roku rostla HPH o 3,4 %.

Tabulka 3 : Tvorba hrubé přidané hodnoty

		2007	2008	2009				
				rok	1Q	2Q	3Q	4Q
HPH, běžné ceny	<i>mld. Kč</i>	3178,0	3321,4	3258,9	789,5	823,7	814,5	831,2
HPH, běžné ceny	<i>mzr. %</i>	9,3	4,5	-1,9	-0,5	-2,0	-2,5	-2,4
HPH, stálé ceny	<i>mzr. %</i>	5,9	3,4	-4,6	-4,2	-5,5	-5,0	-3,6
Zemědělství, lesnictví, rybolov	<i>mzr. %</i>	-11,8	5,1	49,1	55,0	69,1	32,8	56,7
Průmysl	<i>mzr. %</i>	7,3	7,8	-14,9	-9,8	-19,2	-19,2	-11,5
z toho zpracovatelský průmysl	<i>mzr. %</i>	9,2	7,9	-15,2	-14,1	-18,2	-16,2	-11,6
Stavebnictví	<i>mzr. %</i>	4,7	0,1	0,9	-1,6	1,5	-0,4	3,3
Obchod, pohostinství, doprava	<i>mzr. %</i>	7,2	2,5	-4,5	-5,1	-2,9	-4,7	-5,3
Peněžnictví, komerční služby	<i>mzr. %</i>	11,1	1,8	-1,2	-2,5	-1,6	-0,2	-0,5
Ostatní služby	<i>mzr. %</i>	-0,5	-1,3	0,6	0,0	1,0	1,6	-0,3

Pramen: ČSÚ, propočet MF

Na reálném propadu HPH se podílela téměř všechna odvětví, ať už přímo či nepřímo (subdodavatelé, utlumení investiční aktivity apod.). Nejvýrazněji se to projevilo ve výkonu zpracovatelského průmyslu, jehož příspěvek k poklesu dosáhl 3,7 p.b. při meziročním propadu o 15,2 %. Kromě zpracovatelského průmyslu se v odvětví průmyslu nedařilo ani výrobě a rozvodu elektřiny, plynu a vody (příspěvek k poklesu 0,6 p.b.). Ve službách a obchodu byl propad ve srovnání s průmyslem mírnější a jejich záporný příspěvek nevýrazný. Zřetelněji se nízká poptávka promítla do vývoje HPH v obchodu, kde byly vyšší poklesy zaznamenány také ve 4. čtvrtletí. Hlavní příčinou byl především pokles prodeje motorových vozidel.

Na druhé straně překročila HPH úroveň stejného období předchozího roku překvapivě silně v odvětví zemědělství, dále v odvětví stavebnictví a také ostatní služby, kde došlo k růstu HPH ve zdravotnictví (vyšší objem zdravotní péče).

Vyšší pokles HPH v odvětvích produkujících zboží znamenal zvýšení podílu služeb v ekonomice. Vlivem meziročního snížení cen se snížil podíl nominální HPH zemědělství na celku (i když dosáhlo pozitivního příspěvku k růstu HPH ve stálých cenách). Podíl stavebnictví naopak vzrostl (při růstu deflátoru HPH o 6,7 % a při zpomalujícím se růstu cen stavebních prací). Snížení podílu průmyslu z 31,0 % v roce 2008 na 30,0 % v roce 2009 bylo kombinací poklesu zahraniční poptávky a poklesu cen ve zpracovatelském průmyslu. Růst deflátoru zpracovatelského průmyslu činil 8,8 % (deflátor HPH zachycují změny cen na vstupech a výstupech).

Celkový podíl služeb vzrostl z 59,9 % na 60,5 %.

Produktivita, náhrady zaměstnancům (podle údajů národních účtů)

Výkonnost ekonomiky v roce 2009 výrazněji ovlivnil pokles produktivity práce na makroekonomické úrovni (ukazatel HPH na jednoho zaměstnaného) než pokles zaměstnanosti.

Tabulka 4 : Produktivita a mzdy (podle národních účtů)

		2007	2008	2009				
				rok	1Q	2Q	3Q	4Q
Produktivita práce ¹⁾	mzr. %	3,2	2,1	-3,4	-4,2	-4,6	-3,2	-1,7
Zemědělství, lesnictví, rybolov	mzr. %	-10,8	4,2	52,4	56,9	71,6	36,1	62,6
Průmysl	mzr. %	5,8	6,4	-9,9	-7,6	-14,8	-13,0	-4,1
z toho zpracovatelský průmysl	mzr. %	7,3	6,8	-9,9	-11,9	-13,5	-9,4	-4,0
Stavebnictví	mzr. %	0,3	-2,6	-0,5	-2,8	-0,2	-1,9	2,1
Obchod, pohostinství, doprava	mzr. %	4,5	3,1	-4,6	-5,7	-3,5	-4,3	-5,1
Peněžnictví, komerční služby	mzr. %	3,6	-2,7	-2,4	-4,8	-2,4	-0,7	-1,8
Ostatní služby	mzr. %	-2,4	-2,0	-0,5	-0,9	0,0	0,6	-1,5
Nominální průměrná náhrada ²⁾	mzr. %	6,3	6,3	-0,8	0,2	-1,5	-1,7	-0,1
Jednotkové náklady práce ³⁾	mzr. %	3,1	4,2	2,8	4,6	3,3	1,5	1,6
Zemědělství, lesnictví, rybolov	mzr. %	18,1	1,0	-35,8	-36,5	-43,1	-28,4	-40,4
Průmysl	mzr. %	1,0	-1,0	7,8	5,3	11,5	10,4	4,7
z toho zpracovatelský průmysl	mzr. %	-0,2	-1,8	6,8	9,7	9,0	4,9	3,3
Stavebnictví	mzr. %	4,9	11,0	-1,5	1,0	-2,1	-2,2	-1,9
Obchod, pohostinství, doprava	mzr. %	1,5	5,3	2,9	7,6	1,9	1,3	1,3
Peněžnictví, komerční služby	mzr. %	2,3	9,6	0,2	4,8	0,6	-3,9	-0,6
Ostatní služby	mzr. %	8,6	6,2	3,9	4,2	3,6	3,4	4,6

¹⁾ Hrubá přidaná hodnota ve stálých cenách na jednoho zaměstnaného (fyzické osoby).

²⁾ Objem náhrad zaměstnancům v běžných cenách na jednoho zaměstnance (fyzické osoby).

³⁾ Podíl nominální průměrné náhrady a produktivity práce.

Pramen: ČSÚ, propočet MF

Celkem se produktivita práce snížila o 3,4 %. Růstu bylo dosaženo pouze v zemědělství, ve zbývajících odvětvích došlo k propadu. Meziroční snížení zaměstnanosti činilo 1,2 %.

Nominální průměrná náhrada na 1 zaměstnance za ekonomiku celkem sice také klesla (meziročně o 0,8 %), pokles reálné produktivity práce byl však mnohem větší. To

se odrazilo v meziročním zvýšení jednotkových nákladů práce o 2,8 % (v roce 2008 o 4,2 %).

V porovnání s implicitním deflátorem HPH, jehož růst dosáhl 2,8 %, neznamená nárůst jednotkových nákladů práce z hlediska ekonomiky riziko nákladové inflace. Z pohledu odvětvové struktury však již tento celkový názor neplatí. Mzdově-nákladové tlaky se neprojevily v zemědělství a ve stavebnictví. Výrazněji se naopak projeví v průmyslu a ostatních službách.

2.3 Důchody

Důchodová strana hrubého domácího produktu informuje o skladbě důchodů, které jsou generovány v procesu tvorby hrubé přidané hodnoty.

Tabulka 5 : Důchodová struktura hrubého domácího produktu

		2007	2008	2009				
				rok	1 Q	2Q	3Q	4Q
HDP, běžné ceny	<i>mld. Kč</i>	3535	3689	3627	874	918	909	927
Čisté daně	<i>podíl %</i>	9,2	9,0	8,9	8,1	9,6	10,2	7,7
Hrubý provozní přebytek a smíšený důchod	<i>podíl %</i>	47,9	46,7	47,3	46,9	47,6	47,7	46,9
Náhrady zaměstnancům	<i>podíl %</i>	42,9	44,3	43,8	44,9	42,7	42,1	45,4
zemědělství, lesnictví, rybolov	<i>podíl %</i>	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	1,1	1,1
průmysl	<i>podíl %</i>	13,3	13,6	12,6	13,3	12,4	11,9	12,8
stavebnictví	<i>podíl %</i>	2,7	2,8	2,8	2,6	2,8	2,8	3,0
obchod, pohostinství, doprava	<i>podíl %</i>	9,5	9,9	9,8	10,2	9,7	9,5	9,9
peněžnictví, komerční služby	<i>podíl %</i>	5,9	6,4	6,4	7,0	6,2	6,0	6,7
ostatní služby	<i>podíl %</i>	10,4	10,5	11,1	10,8	10,7	10,8	12,0

Pramen: ČSÚ, propočet MF

V roce 2009 dosáhl podíl hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu na HDP hodnoty 47,3 %. Tento podíl se s výjimkou roku 2008 dlouhodobě udržuje nad 47 %. Hrubý provozní přebytek a smíšený důchod v roce 2009 klesl o 0,4 %. Jeho růst podílu na HDP je tedy způsoben relativně vyšším poklesem nominálního HDP v roce 2009.

Druhá část vytvořené hrubé přidané hodnoty, která je následně rozdělena, jsou náhrady zaměstnancům. Jejich podíl na HDP se naopak dlouhodobě s výjimkou roku 2008 pohybuje pod 44 %. V roce 2009 činil tento podíl 43,8 %. Náhrady zaměstnancům meziročně klesly o 2,8 %.

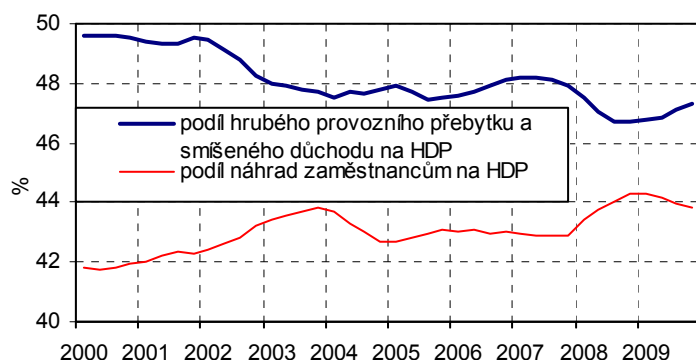
Rozdíl mezi nominálním HDP a součtem hrubého provozního důchodu a smíšeného důchodu a náhrad zaměstnancům je dán čistými daněmi. Jejich podíl na HDP se dlouhodobě pohybuje kolem 9 %, v roce 2009 dosáhl 8,9 %.

Nejvyšší podíl náhrad zaměstnancům na HDP je v odvětví průmyslu, odvětví ostatních služeb a odvětví obchodu, pohostinství a dopravy. V roce 2009 byl podíl průmyslu 12,6 %, což bylo jednoznačně dáno zpracovatelským průmyslem s podílem náhrad zaměstnancům na HDP 11,2 %. V průmyslu se ekonomická recese v zaměstnanosti projevila nejmarkantněji. Proto se i podíl tohoto odvětví ve srovnání s předchozími roky snížil.

Podíl náhrad zaměstnancům na HDP, který generuje odvětví obchodu, pohostinství a dopravy, dosáhl v roce 2009 hodnoty 9,8 %, podíl odvětví ostatních služeb pak 11,1 %.

Zajímavou informaci poskytuje zhodnocení vývoje podílů hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu a náhrad zaměstnancům na HDP. Tyto podíly na klouzavých úhrnech jsou zachyceny v níže uvedeném grafu.

Graf 2 : Podíly sumárních složek důchodů na HDP – klouzavé úhrny

Pramen: ČSÚ, propočet MF

S ohledem na relativně vysoký růst náhrad zaměstnancům v roce 2008 ve srovnání s nízkým přírůstkem hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu, došlo ke sblížení podílů obou ukazatelů na HDP. To bylo zřejmě dáno nižší ziskovostí firem zejména ve zpracovatelském průmyslu v souvislosti s propadem zahraničního obchodu. Špatná situace podnikové sféry se však začala v roce 2009 projevovat meziročním snižováním náhrad zaměstnancům, které bylo silnější než meziroční snížení hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu. To vedlo k odchýlení obou ukazatelů.

2.4 Relativní výkonnost a komparativní cenová hladina

Mezi frekventované ekonomické otázky patří vztah mezi vývojem ekonomiky a její cenovou hladinou. Tabulka níže zachycuje komparativní cenovou hladinu (ukazatel

vychází z parity kupní síly) vybraných agregátů za českou ekonomiku v letech 2004 a 2008.

Tabulka 6: Komparativní cenová hladina

		2004	2008
Individuální spotřeba celkem	<i>index, EU27 = 100</i>	50,7	68,0
Jídlo a nealkoholické nápoje	<i>index, EU27 = 100</i>	62,9	80,6
Alkoholické nápoje, tabák a léky	<i>index, EU27 = 100</i>	62,1	80,7
Odívání, obuv	<i>index, EU27 = 100</i>	99,8	110,9
Bydlení, voda, elektřina, plyn a paliva	<i>index, EU27 = 100</i>	41,6	58,0
Elektřina, plyn a paliva	<i>index, EU27 = 100</i>	81,4	99,4
Nábytek, vybavení domácností	<i>index, EU27 = 100</i>	71,9	87,9
Zdraví	<i>index, EU27 = 100</i>	37,9	56,2
Doprava	<i>index, EU27 = 100</i>	66,7	80,5
Komunikace	<i>index, EU27 = 100</i>	90,2	112,0
Rekreace a kultura	<i>index, EU27 = 100</i>	49,9	65,2
Vzdělávání	<i>index, EU27 = 100</i>	36,7	52,3
Restaurace a hotely	<i>index, EU27 = 100</i>	45,3	64,6
Ostatní zboží a služby	<i>index, EU27 = 100</i>	46,6	68,0
HDP	<i>index, EU27 = 100</i>	53,2	70,4
Zboží celkem	<i>index, EU27 = 100</i>	70,0	86,8
Služby celkem	<i>index, EU27 = 100</i>	39,3	55,9

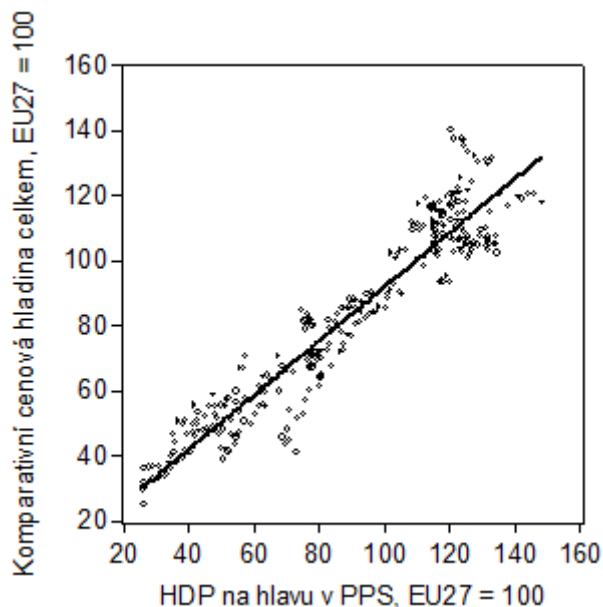
Pramen : Eurostat

Relativní výkonnost české ekonomiky měřená reálným hrubým domácím produktem na hlavu v PPS (paritě kupního standardu) vzrostla z 75,1 % v roce 2004 na 80,4 % v roce 2008 (pro EU27 = 100). Komparativní cenová hladina individuální spotřeby ve stejném období vzrostla z 50,7 % na 68,0 %. Struktura tohoto růstu je však velmi nevyvážená. Obecně platí, že vyšší komparativní cenové hladiny dosahuje zboží a nižší naopak služby. V roce 2008 tak jídlo a nealkoholické nápoje dosahovaly 80,6 % a odívání a obuv dokonce 110,9 %, což zřejmě částečně souvisí s cenovou politikou prodejců, která využívá preferencí českých spotřebitelů po „luxusním“ zboží. Na druhé straně bydlení, voda, elektřina, plyn a paliva dosáhly komparativní cenové hladiny pouze 58,0 %. Tento poslední agregát je ovlivněn zejména nízkou cenovou hladinou bydlení, neboť samotná elektřina, plyn a ostatní paliva dosahují přibližně průměru EU27 (99,4 %). Ze služeb dosahují relativně vyšší komparativní cenové hladiny doprava, konkrétně 80,5 %, a komunikace nadprůměrné hodnoty 112,0 %.

Celková komparativní cenová hladina měřená prostřednictvím celkového HDP dosáhla v roce 2008 hodnoty 70,4 %. Jak již bylo uvedeno, to je nerovnoměrně rozděleno mezi zboží a služby. Komparativní cenová hladina zboží dosáhla 86,8 %, zatímco komparativní cenová hladina služeb 55,9 %.

Níže je sledován vztah mezi relativní výkonností a komparativní cenovou hladinou na panelu 26 zemí EU (kromě Lucemburska) v letech 1999 – 2008. Lucembursko bylo ze vzorku s ohledem na své specifické postavení vyloučeno.

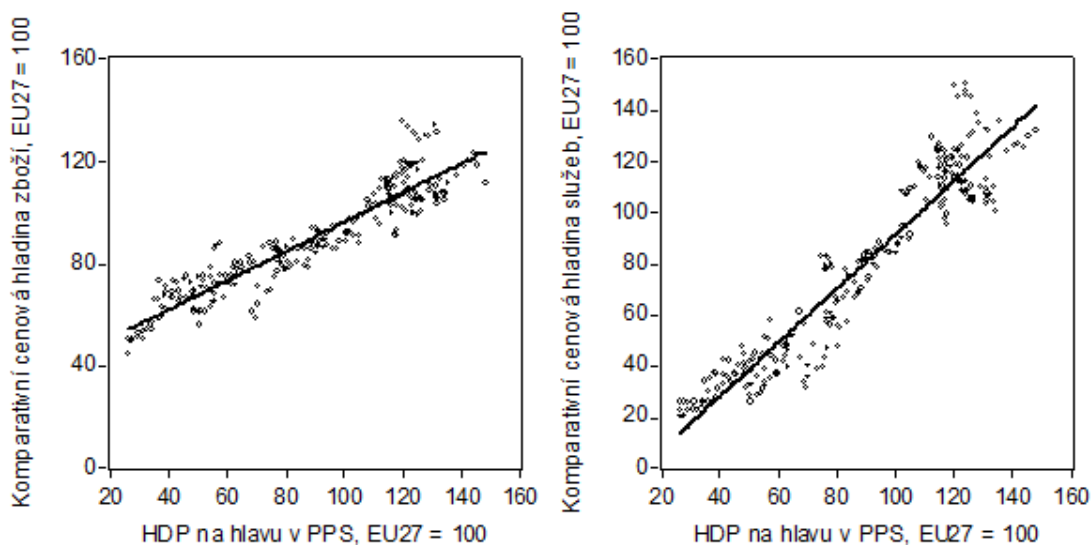
Graf 3: Výkonnost ekonomiky a celková cenová hladina

Pramen : Eurostat, vlastní analýza

Z grafu je patrný silný pozitivní vztah mezi relativní výkonností ekonomiky a celkovou komparativní cenovou hladinou. Obecně závěr platí i pro zboží a služby, což je zřejmé z následujícího grafu, avšak intenzita vztahu je jiná.

Graf 4: Výkonnost ekonomiky a cenová hladina zboží a služeb

Pramen : Eurostat, vlastní analýza MF

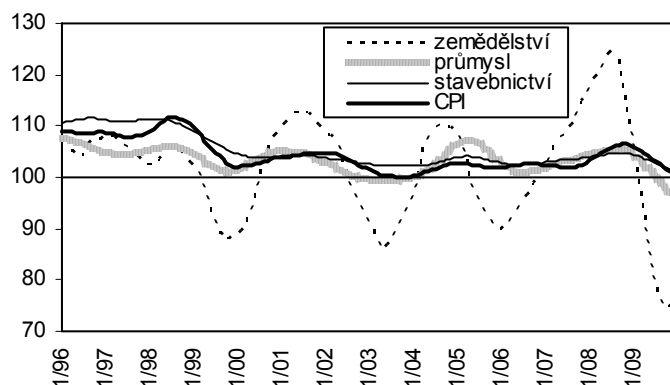
S ohledem na nízkou výchozí úroveň růste komparativní cenová hladina služeb s růstem relativní výkonnosti rychleji, než je tomu u zboží. Spojíme-li růst relativní výkonnosti s relativním růstem produktivity (kterou zde neměříme), pak by se volně jednalo o důsledek tzv. Baumol – Bowenova efektu, podle kterého s rychlejším růstem produktivity v sektoru obchodovatelných statků roste i relativní cena neobchodovatelných statků (zejména služeb), a tím celková cenová hladina.

3. Cenový vývoj

Meziroční vývoj spotřebitelských cen vykazoval s výjimkou března setrvalé zpomalující trend a v říjnu spotřebitelské ceny meziročně dokonce klesly o 0,2 %, v listopadu a prosinci se však vlivem zdražení pohonných hmot a potravin trend obrátil. Čistá inflace úzce korespondovala s celkovým ekonomickým prostředím a pouze v březnu dosáhla kladné hodnoty.

Pro ceny výrobců byl v roce 2009 charakteristický bezinflační, resp. deflační průběh. Zatímco ceny stavebních prací a ceny tržních služeb si po celý rok 2009 udržely nepatrný meziroční růst, ceny průmyslových i zemědělských výrobců výrazně klesaly a v průměru za rok 2009 zaznamenaly nejvyšší meziroční poklesy od začátku měření. V rámci cen průmyslových výrobců k tomu přispěly zejména ceny koksárenských a rafinovaných ropných produktů. Ceny zemědělských výrobců byly nejvíce ovlivněny klesajícími cenami rostlinných výrobků.

Graf 5 : Spotřebitelské ceny a ceny výrobců
(průměr hladiny cen za posledních 12 měsíců k průměru předchozích 12 měsíců)

Pramen: ČSÚ

3.1 Spotřebitelské ceny

Spotřebitelské ceny v roce 2009 nejprve zpomalovaly svůj meziroční růst a v říjnu 2009 se dokonce dostaly do záporné hodnoty -0,2 %, což bylo poprvé od srpna 2003. Na konci roku se trend obrátil a vlivem zdražení pohonných hmot a potravin, které patrně zčásti reagovaly na očekávané zvýšení sazeb DPH o 1 p.b., dosáhla prosincová meziroční hodnota 1,0 %. Příspěvek administrativních opatření⁸ v prosinci 2009 činil 1,0 p.b. a byl tak určujícím faktorem prosincového meziročního růstu cen. V 1. pololetí 2009 dosáhla průměrná meziroční inflace 1,8 % (tj. o 5,3 p.b. méně než v 1. pololetí 2008), ve 2. pololetí 2009 pak 0,3 % (o 5,4 p.b. méně oproti 2. pololetí 2008). Průměrný příspěvek administrativních opatření činil 1,9 p.b. (o 2,2 p.b. méně než za rok 2008), přičemž nejvíce vzrostly ceny regulovaných nájmu, elektřiny, tepla a úhrad za vodné a stočné. Ceny plynu naopak poklesly o téměř 12 %. Příspěvek tržního pohybu nevykázal v celém průběhu roku 2009 kladnou hodnotu. Nejvíce poklesly ceny potravin a nealkoholických nápojů, které byly po celý rok 2009 nižší než v roce 2008, rovněž ceny v oddíle doprava s výjimkou posledních dvou měsíců hluboce klesaly. Nižší byly i ceny oděvů a obuvi.

Ceny ropy vyjádřené v USD se po výrazných výkyvech v roce 2008 opět vrátily k růstu. V roce 2009 vzrostla cena ropy Brent z průměrné lednové hodnoty 44,9 USD/barel na 74,7 USD/barel v prosinci. Vlivem silného bazického efektu ovšem ceny ropy i přes tento významný nárůst meziroční hladinu spotřebitelských cen po většinu roku snižovaly a teprve po jeho vyprchání v posledním čtvrtletí začaly inflaci opět tlačit vzhůru. Průměrná dolarová cena ropy za rok 2009 dosáhla 61,9 USD/barel a byla tak o 37 % nižší než v roce 2008. Cena ropy v korunovém vyjádření odrážela oslabení kurzu CKZ/USD patrně zejména na počátku roku 2009 a byla nižší „jen“ o 29 %. Rostoucí ceny ropy se odrazily i v cenách pohonných hmot na našem trhu. Průměrná cena nejprodávanějšího benzínu Natural 95 sice v roce 2009 poklesla o 10 % a nafty dokonce o 18 %, avšak ceny obou paliv – zejména pak benzínu – se v průběhu roku citelně zvyšovaly.

V meziročním srovnání (prosinec 2009 proti prosinci 2008) došlo ke zpomalení růstu cen o 2,6 p.b., což je nejvyšší meziroční prosincové zpomalení od roku 2002.

⁸ Změny maximálních cen, věcně usměrňovaných cen a ostatní necenová opatření (změna daní).

Ke zvyšování hladiny spotřebitelských cen nejvíce přispěly tyto oddíly spotřebního koše: bydlení, voda, energie, paliva; doprava; alkoholické nápoje a tabák.

Největší příspěvek k meziročnímu růstu spotřebitelských cen (1,2 p.b.) byl opět zaznamenán v oddíle bydlení. Tento oddíl již tradičně nejvíce přispíval k růstu cen i po celý rok 2009, a to přesto, že výše jeho příspěvků se viditelně snižovala. V rámci oddílu bydlení se především zvýšily ceny nájemného v bytech s regulovaným nájemným (o 27,6 %), elektřiny (o 11,4 %), vodného (o 9,2 %), stočného (o 9,0 %) a tepla (o 3,9 %). Ceny zemního plynu reagovaly na celosvětový vývoj cen ropy a byly o 11,6 % nižší.

Ceny v oddíle doprava byly po většinu roku 2009 meziročně výrazně nižší než v roce 2008. Tato skutečnost byla dána především bazickým efektem cen ropy, který byl ale počínaje listopadem vystřídán neméně silným efektem nízké srovnávací základny zejména z přelomu roku 2008 a 2009 a také z prvních pěti měsíců roku 2009, ale rovněž i obecným ekonomickým vývojem u nás i v zahraničí. Proti růstu cen působily snižující se ceny automobilů.

Růst cen v oddíle alkoholické nápoje a tabák v průběhu roku 2009 zpomalil zejména v důsledku zpomalení růstu cen tabákových výrobků a jeho příspěvek k celkovému indexu spotřebitelských cen nebyl tak výrazný, jako v letech předchozích.

Tabulka 7 : Index spotřebitelských cen

Oddíl č.	váha v koši %	2008		2009		
		prosinec sopr=100 %	příspěvek k růstu p.b.	prosinec sopr=100 %	příspěvek k růstu p.b.	
Ú h r n	1000,0	103,6	3,6	101,0	1,0	
1	Potraviny a nealkoholické nápoje	162,6	99,2	-0,1	96,5	-0,6
2	Alkoholické nápoje, tabák	81,7	109,2	0,8	102,0	0,2
3	Odívání a obuv	52,4	99,4	0,0	97,2	-0,1
4	Bydlení, voda, energie, paliva	248,3	111,1	2,8	104,4	1,2
5	Bytové vybavení, zařízení domácnosti, opravy	58,1	100,2	0,0	99,1	0,0
6	Zdraví	17,9	131,6	0,6	96,0	-0,1
7	Doprava	114,1	90,6	-1,1	104,5	0,4
8	Pošty a telekomunikace	38,7	96,3	-0,1	96,0	-0,1
9	Rekreace a kultura	98,7	100,8	0,1	99,1	-0,1
10	Vzdělávání	6,2	103,5	0,0	101,5	0,0
11	Stravování a ubytování	58,4	106,0	0,3	101,5	0,1
12	Ostatní zboží a služby	63,0	104,6	0,3	101,8	0,1

Pramen: ČSÚ

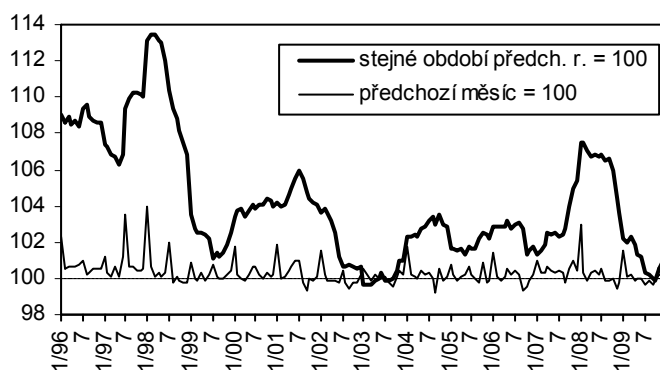
Poznámka: Stálé váhy roku 2007.

Ceny potravin doma i ve světě rovněž úzce korespondovaly s celkovým ekonomickým prostředím, nezanedbatelný byl i efekt vysoké srovnávací základny

z roku 2008. Potraviny tak byly jedním z nejvýznamnějších protiinflačních faktorů roku 2009. Svou úroveň se v prosinci 2009 dostaly pod úroveň listopadu 2007, tedy před období silného růstu cen potravin způsobeného jednak rostoucími celosvětovými i domácími cenami, ale také zvýšením snížené sazby DPH z 5 % na 9 %.

Ceny zboží úhrnem klesly meziročně o 0,2 %, ceny služeb naopak vzrostly o 2,6 %, což je u zboží o 1,5 p.b. a u služeb o 5,1 p.b. méně než v prosinci 2008.

Graf 6 : Spotřebitelské ceny

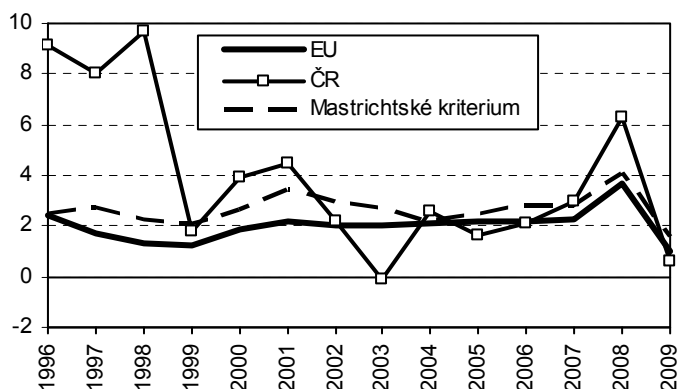

Pramen: ČSÚ

Klouzavá roční míra inflace se během celého roku setrvala snižovala a v prosinci dosáhla konečné hodnoty 1,0 %, což je o 5,3 p.b. méně než v roce 2008. Je to také nejvýraznější zpomalení od roku 1999.

Průměrná míra inflace měřená na bázi HICP v ČR v roce 2009 zpomalila na 0,6 %, a byla tak oproti roku 2008 o 5,7 p.b. nižší. V souhrnu za země EU se v jednotlivých měsících roku 2009 pohybovala v rozpětí 1,0 % až 3,5 %. Roční průměr 1,0 % byl o 2,7 p.b. nižší než průměr v roce 2008.

Graf 7 : Spotřebitelské ceny – HICP v %
(průměrná míra inflace)

Pramen: ČSÚ, EUROSTAT, propočty MF

3.2 Ceny výrobců

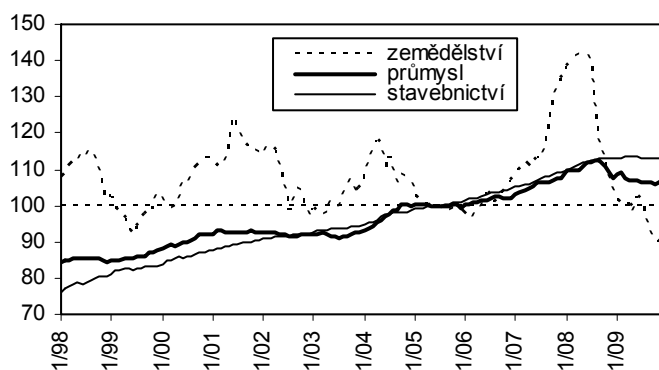
Ceny průmyslových výrobců poklesly v průměru za rok 2009 o 3,1 % a zaznamenaly tak největší meziroční pokles od začátku sledování, tedy od roku 1991. Rekordní pokles ovlivnily zejména ceny koksárenských a rafinovaných ropných produktů, ceny obecných kovů a kovodělných výrobků a také ceny nerostných surovin. V průběhu prvních třech čtvrtletí prohlubovaly ceny průmyslových výrobců svůj pokles, který vyvrcholil v září 2009 meziročně historicky nejnižší hodnotou -5,4 %. Ve 4. čtvrtletí nastal obrat, a to jak vlivem bazického efektu, tak i vlivem mírného meziměsíčního růstu cen. Meziroční pokles v prosinci 2009 tak dosáhl hodnoty -0,8 %.

Ceny stavebních prací se v roce 2009 zvýšily jen nepatrně a v průměru za celý rok zaznamenaly meziroční nárůst o 1,2 %, což je rovněž nejnižší hodnota za dobu měření od roku 1995. Tempo růstu cen stavebních prací zpomalovalo v průběhu celého roku, a v prosinci tak ceny meziročně vzrostly pouze o 0,3 %.

Ceny tržních služeb v průběhu roku rovněž zpomalovaly svůj růst a v průměru se za rok 2009 zvýšily o 1,5 %. Nejvíce vzrostly ceny za reklamní služby a průzkum trhu a v oblasti programování a poradenství, naopak největší pokles zaznamenaly ceny v nákladní dopravě. Ceny tržních služeb tak ukázkově kopírovaly obecnou ekonomickou situaci.

Graf 8 : Ceny výrobců

(bazické indexy, průměr roku 2005=100)

Pramen: ČSÚ

Ceny zemědělských výrobců v průměru za celý rok 2009 klesly v porovnání s rokem 2008 o 24,8 %, což je opět nejvyšší pokles od doby sledování v ČR. K tomuto vývoji nejvíce přispěly ceny rostlinných výrobků (pokles o 32,2 %), konkrétně pak ceny obilovin a olejnin. Ceny živočišných výrobků rovněž klesly (o 15,2 %), nejvíce ceny mléka a drůbeže. Svého dna dosáhlo meziroční snížení cen zemědělských výrobců

v květnu 2009 (-31,4 %), poté tempo poklesu zpomalilo především v důsledku nízké srovnávací základny až na -12,7 % v prosinci.

4. Trh práce

Trh práce byl v roce 2009 velmi negativně zasažen nepříznivým globálním ekonomickým vývojem intenzivně ovlivňujícím vnitřní prostředí. V zásadě všechny statistiky zobrazují růst nezaměstnanosti a ztráty pracovních příležitostí; část růstu nezaměstnanosti je však třeba přičíst postupné adaptaci podniků na možnost výhodně legálně zaměstnávat na zkrácený úvazek osoby vedené v evidenci uchazečů o zaměstnání, což m.j. vysvětluje i rozdíly mezi základními dvěma statistikami nezaměstnanosti. Patrná byla rovněž snaha podniků udržet v aktivitě maximum svých kmenových pracovníků, v mnoha případech ovšem za cenu dočasného krácení pracovních úvazků a mezd. V důsledku poklesu poptávky docházelo k dalšímu propouštění a omezování rozsahu produkce a pracovní doby, zákonitě tím klesl objem vyplacených mezd. Průměrné mzdy podle podnikových statistik však vzrostly vzhledem k častějšímu propouštění pracovníků s nižšími platy a také nižší vykazované nemocnosti.

Tabulka 8 : Základní ukazatele trhu práce

			2007	2008	2009				
					rok	1Q	2Q	3Q	4Q
Zaměstnanost	celkem VŠPS ¹	mzr. %	1,9	1,6	-1,4	-0,2	-1,2	-1,9	-2,1
	zaměstnanci VŠPS	mzr. %	1,9	1,7	-2,1	-0,9	-1,8	-2,8	-2,9
	NÚ - celkem	mzr. %	2,7	1,2	-1,2	0,0	-0,9	-1,9	-1,9
	NÚ - zaměstnanci	mzr. %	2,9	1,3	-2,0	-0,6	-1,7	-2,9	-2,8
	evidenční ²	mzr. %	1,7	1,2	-5,9	-3,8	-5,8	-6,9	-6,8
Nezaměstnanost	VŠPS ³	mzr. %	-25,6	-16,8	53,2	23,8	51,7	72,8	66,8
	MPSV ⁴	mzr. %	-17,3	-17,4	43,4	15,2	46,3	57,4	58,2
Ekonomicky neaktivní VŠPS		mzr. %	2,0	1,8	0,3	0,9	0,5	-0,2	0,1
Objem mezd	národní účty	mzr. %	9,4	8,7	-1,7	-0,3	-2,4	-2,2	-1,8
Průměrná mzda	evidenční ²	mzr. %	7,2	8,3	4,0	3,1	3,1	4,7	5,2

¹⁾ Zaměstnaný VŠPS pracoval v referenčním týdnu alespoň 1 hodinu

²⁾ Zaměstnanci (přepočtené počty) v pracovním poměru, včetně odhadu malých podniků

³⁾ Nezaměstnaný VŠPS nepracoval, práci aktivně hledal a byl schopen nastoupit do 14 dnů

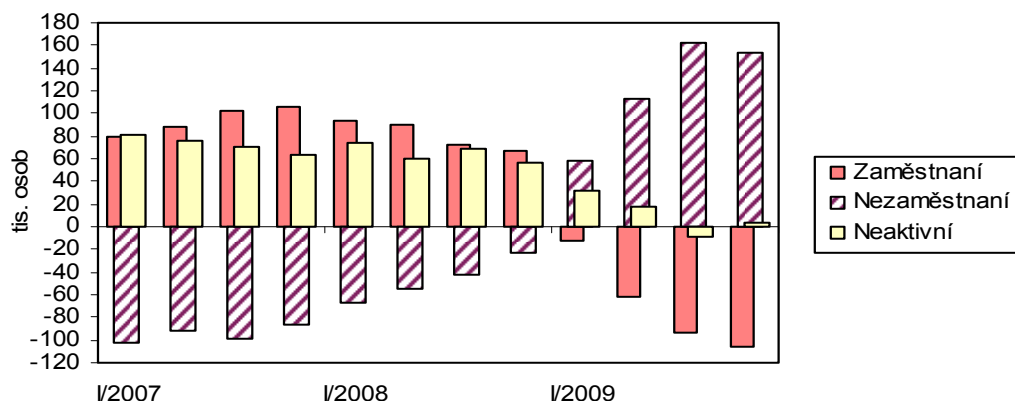
⁴⁾ Nezaměstnaný MPSV vyhověl podmínkám pro registraci na úřadu práce

Pramen: ČSÚ, MPSV

4.1 Ekonomická aktivita

V ročním průměru podle VŠPS v meziročním srovnání došlo k přírůstku populace nad 15 let o 65 tisíc na 9,009 milionu osob. V meziroční změně dominoval přírůstek nezaměstnaných (+122 tisíce na 352 tisíce), zaměstnaní ubyli (o 68 tisíc na 4,934 milionu). Mimo ekonomickou aktivitu přibylo ve srovnání s předchozím rokem méně osob (11 tisíc na 3,723 milionu), nejvýznamnější růstovou složkou byl nárůst odchodů do důchodu (+30 tisíc). Lze předpokládat, že část důchodců v omezeném rozsahu pracovala, proto je patrný rozdíl mezi tempem růstu zaměstnanosti u VŠPS a administrativních zdrojů. Velmi nepříznivým jevem, který jednoznačně dokládají statistiky ČSSZ, byla průběžná akcelerace přírůstku odchodů do předčasných důchodů jako alternativa setrvání či vstupu do nezaměstnanosti.

Graf 9 : Ekonomická aktivita
(meziroční přírůstky)

Pramen: ČSÚ, VŠPS

Míra zaměstnanosti (podíl zaměstnaných na populaci v dané věkové skupině) se v důsledku citelného poklesu zaměstnanosti meziročně snížila o 1,2 p.b. shodně jak celkem, tak i v nejdůležitější věkové kategorii 15 až 64 let, kde klesla na 65,4 % a u populace nad 15 let na 54,8 %. Relativně nižší pokles míry zaměstnanosti byl pozorován ve vyšších věkových kategoriích. Nepříznivým jevem je pokles míry zaměstnanosti v kategorii dvacetiletých, který nelze obecně pojmut jako přípravu na povolání a jen částečně jako úbytek krátkodobých pracovních příležitostí pro studenty.

Míra ekonomické aktivity celkem (podíl zaměstnaných a nezaměstnaných nad 15 let na populaci v této věkové skupině) vzrostla o 0,2 p.b. na 58,7 %. Ve věkové kategorii 15-65 let se zvýšila o 0,4 p.b. na 70,1 %. Tento nárůst byl (s výjimkou věkové kategorie nad 60 let) důsledkem růstu nezaměstnanosti, výraznějšího zejména v nižších věkových kategoriích.

4.2 Zaměstnanost

V hlavním či jediném zaměstnání podle výsledků VŠPS pracovalo v roce 2009 v průměru 4934 tisíc osob, meziroční úbytek činil 1,4 %. Determinující pro tento úbytek, stejně jako pro růst nezaměstnanosti, byla ekonomická recese postihující významné zahraniční obchodní partnery, a tím i českou ekonomiku.

Celkový počet zaměstnanců a členů produkčních družstev klesl o 2,1 % na 4107 tisíc osob, v podnikatelském segmentu bylo při růstu o 2,5 % aktivních 827 tisíc osob. Procentní zastoupení čistě zaměstnaneckého segmentu v celkové zaměstnanosti, v průběhu roku 2008 stabilizované na 83,6 %, se snížilo na 83,0 %. Přesun části zaměstnanců do kategorie sebezaměstnaných byl ovšem předvídatelný – jednalo se jednak o skutečnou snahu propuštěných o vytvoření nové pracovní aktivity, jednak o snahu podniků o řešení problému nadstavu i daňovou optimalizaci zaměstnáváním „živnostníků“ pouze po dobu potřeby.

Z hlediska sektorové zaměstnanosti došlo k mírnému posunu ve struktuře - přibývaly osoby zaměstnané v terciárním sektoru přesunem cca poloviny úbytku ze sekundárního sektoru. Nadále ubývali pracovníci v primárním sektoru, propad zaměstnanosti v sekundárním sektoru ale již ve 4. čtvrtletí zpomalil a naznačil možnost zastavení. I přes výrazný pokles zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu má Česká republika setrvale v tomto odvětví nejvyšší podíl zaměstnanosti ze všech zemí EU, což patrně bude třeba vzít v úvahu v rámci přípravy a realizace restrukturalizačních a rekvalifikačních programů.

Ke 31. 12. 2009 v ČR legálně pracovalo 318 tisíc cizích státních příslušníků, tj. meziročně o 12,0 % méně. Výrazně rostoucím zaměstnáváním cizinců byl v roce 2008 řešen zejména akutní nedostatek pracovníků v nových kapacitách pro místa převážně obsazovaná osobami s nízkou kvalifikací, jejichž počet byl v regionu nedostatečný. Se změnou ekonomickou situací v roce 2009 a poklesem odbytu i produkce byli cizinci většinou mezi prvními propouštěnými. Meziroční úbytek se tudíž výrazně projevil v zaměstnaneckém poměru (-54 tisíce osob), cca 11 tisíc osob přibylo v podnikatelském sektoru (z toho většina Vietnamci). Ke konci roku bylo více než 6 tisíc cizinců z EU/EHP registrováno na úřadech jako uchazeči o zaměstnání, z nich necelá polovina s nárokem na příspěvek v nezaměstnanosti.

Z hlediska země původu v celkové zahraniční zaměstnanosti ke 31.12.2009 převažovali Slováci (108 tisíc), jejichž počet průběžně mírně rostl. Počet Ukrajinců a Vietnamců se v průběhu roku postupně snižoval na konečných 90, resp. 40 tisíc osob.

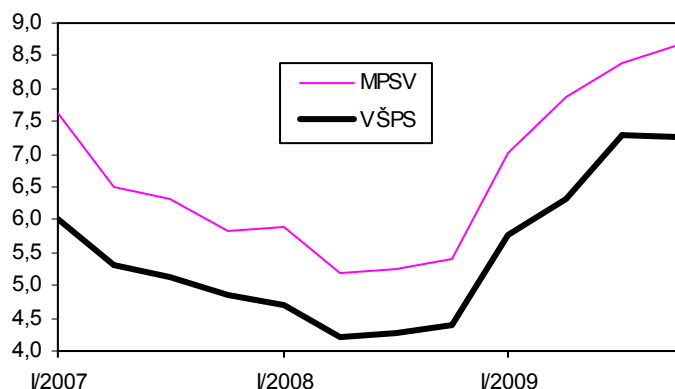
4.3 Nezaměstnanost

Růst nezaměstnanosti v první polovině roku 2009 byl zcela bezprecedentní. Postihl celou ČR, nicméně v závislosti na významu kapacit v místech s obtížnou substitucí rušených pracovních míst vznikaly nové lokality s výraznými problémy.

Průměrný počet nezaměstnaných v roce 2009 meziročně vzrostl podle dat zjišťovaných na základě VŠPS na 352 tisíce, u registrovaných na úřadech práce na 465 tisíc (meziroční přírůstek o 122, resp. 141 tisíc osob).

Údaje o míře nezaměstnanosti, uváděné podle různých metodik výpočtu, se sice lišily v úrovni, avšak vypovídaly o průběhu míry nezaměstnanosti v zásadě obdobně (viz graf níže), až na rozdíl ve 2. pololetí, který je patrně z větší části dán kulminací využívání legální možnosti registrovaných uchazečů o zaměstnání v omezené míře pracovat (tito registrovaní nezaměstnaní ve VŠPS nejsou považováni za nezaměstnané, stávají se zaměstnanými).

Graf 10 : Míra nezaměstnanosti,
(%, průměr čtvrtletí)

Pramen: ČSÚ, MPSV

Pro mezinárodní srovnávání je obvykle používán údaj o míře nezaměstnanosti podle VŠPS, kde došlo k meziročnímu nárůstu v průměru o 2,3 p.b. na 6,7 %. Nárůst registrované míry nezaměstnanosti byl vyšší (o 2,5 p.b. na 8,0 %). Harmonizovaná míra nezaměstnanosti zpracovávaná EUROSTATem v prosinci 2009 v ČR stoupla na 8,1 %, v průměru EU27 na 9,5 %; ČR se posunula blíže k průměru meziročním přírůstkem (o 3,2 p.b.) výrazně vyšším než v EU27 (1,9 p.b.).

Podle dosaženého vzdělání trvale převažují nezaměstnaní se základním vzděláním spolu s absolventy středního vzdělání bez maturity.

Negativním projevem nejistoty v zaměstnávání je vyšší nárůst počtu nezaměstnaných v nižších věkových kategoriích, neodpovídající populačnímu vývoji. Zejména tyto osoby, většinou bez požadované praxe, jsou potenciálními novými dlouhodobě nezaměstnanými.

V podmínkách razantního růstu celkové nezaměstnanosti zejména v počátku roku došlo ještě k mírnému úbytku dlouhodobě nezaměstnaných (osob nepracujících déle než 1 rok), koncem roku však již jejich počet opět začal narůstat. Podle statistik VŠPS a MPSV byl jejich počet ke konci roku 2009 obdobný (113, resp. 124 tisíce osob), jejich podíl na nezaměstnaných celkem meziročně citelně poklesl (v případě VŠPS na 29 %, u registrovaných na 23 %).

V první polovině roku 2009 docházelo k velmi výraznému úbytku volných míst v důsledku jejich obsazování i rušení a k minimální tvorbě nových pracovních příležitostí, ve druhé polovině roku úbytek disponibilních míst zpomalil a zastavil se mírně nad hladinou 30 tisíc, kde je patrně bariéra strukturální využitelnosti. V roce 2009 jich bylo nabízeno v průměru 49 tisíc (v předchozím roce 142 tisíce). V důsledku souběhu výrazného přírůstku počtu nezaměstnaných a poklesu počtu registrovaných disponibilních míst tak na jedno volné místo připadalo v průměru 9,6 registrovaných uchazečů, tj. o 7,3 více než v roce 2008. Při posuzování tohoto velmi výrazného nárůstu je však třeba mít na paměti i vliv výše zmíněného využívání pracovních míst registrovanými nezaměstnanými, který v průběhu roku narůstal.

S vysokým nárůstem počtu propouštěných pracovníků se zvyšoval i podíl uchazečů o zaměstnání s nárokem na příspěvek v nezaměstnanosti. Současně s uvolňováním pracovníků s vyšší kvalifikací rostla i průměrná výše tohoto příspěvku, zejména v 1. pololetí 2009. Pobírající představovali v průměru roku 40,4 % z celkového počtu registrovaných uchazečů (kulminace ve 2. čtvrtletí 45,0 %). Průměrná roční výše příspěvku dosáhla 5854 Kč, což znamenalo meziroční přírůstek o 10,5 %.

Regionální vývoj nezaměstnanosti byl z hlediska směru shodný, z hlediska výše přírůstku rozdílný v závislosti na úbytku pracovních příležitostí. Nejvíce nezaměstnaných je setrvale na severu Moravy (Moravskoslezský kraj 80,6 tisíc, z toho Karviná 20,8 a Ostrava 20,4 tis. osob). Nejvyšší míru nezaměstnanosti registruje dlouhodobě Most - v prosinci 2009 16,4 % (9,9 tis. uchazečů); v tomto měsíci však byl

poprvé předstížen Jeseníkem s 16,9 % (3,4 tis. uchazečů). Nad 15% hranicí byly koncem roku další 4 bývalé okresy. Nejnižší míra nezaměstnanosti je v Praze a okolí (nejnižší v Praze-východ 3,4 %).

4.4 Průměrné mzdy⁹

Podle předběžných údajů z evidenčních statistik došlo v roce 2009 vzhledem k poklesu zaměstnanosti i k poklesu objemu mezd a platů a meziroční nárůst průměrné mzdy meziročně zpomalil. V průměru za rok dosáhla průměrná hrubá nominální mzda 23 598 Kč, její meziroční nominální růst činil 4,0 %.

Tabulka 9 : Průměrná mzda

			2007	2008	2009				
					rok	1Q	2Q	3Q	4Q
Průměrná mzda nominálně	celkem	mzr. %	7,2	8,3	4,0	3,1	3,1	4,7	5,2
	podnikatelská sféra	mzr. %	7,4	9,2	3,8	2,9	2,8	4,4	5,2
	nepodnikatelská sféra	mzr. %	6,7	4,2	4,7	4,3	4,5	5,6	4,5
Průměrná mzda reálně (CPI)	celkem	mzr. %	4,3	1,9	3,0	1,0	1,7	4,6	4,8
	podnikatelská sféra	mzr. %	4,5	2,7	2,8	0,8	1,4	4,3	4,8
	nepodnikatelská sféra	mzr. %	3,8	-2,0	3,7	2,2	3,1	5,5	4,1

Pramen: ČSÚ

Podniková evidence, přepočtené počty, včetně dopočtu malých podniků

Nepříznivé ekonomické podmínky, jejichž důsledkem bylo propouštění při rušení i celých podniků a omezování pracovní doby, významně působily proti vyššímu růstu mezd v podnikatelské sféře, která je pro celkový vývoj zásadní (ve sledovaném souboru tvoří více než 80 %). Stejným směrem působil i doodhad mezd za malé podniky. Významnou roli směrem k růstu takto definované mzdy však sehrál fakt, že propouštění byli ve větší míře pracovníci s nižšími mzdami a v důsledku legislativních úprav meziročně razantně poklesla nemocnost. V průmyslu vzrostly mzdy v průměru o 3,9 %, z toho v rozhodujícím průmyslu zpracovatelském o 3,7 %. Směrem k růstu hrubých průměrných mezd působila z odvětví průmyslu zejména výroba elektřiny, plynu a tepla (růst o 10,9 %, průměr překročil 39 tisíc). Výrazně nejvyšší mzdy byly nadále v odvětví peněžnictví a pojišťovnictví, kde průměr dosáhl 47 690 Kč. Meziroční

⁹⁾ Podle nové koncepce ČSÚ je průměrná hrubá měsíční mzda podílem veškerých mzdových prostředků (vč. příplatků za přesčas, prémie a odměn, náhrad mzdy atd.) připadajícím na jednoho zaměstnance za měsíc. Z hrubé mzdy jsou zaměstnavatelem za zaměstnance ještě odvedeny příslušné částky na zdravotní pojištění a sociální zabezpečení, politiku zaměstnanosti a zálohy na daně z příjmu, zaměstnanci je vyplácena mzda čistá. Při její konstrukci je zahrnut i odhad malých podniků a údaje jsou přepočteny na plnou zaměstnanost. Nevypovídá tedy o výplatě jednoho konkrétního zaměstnance.

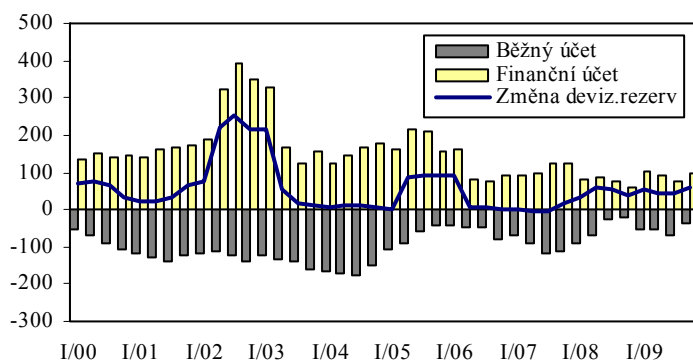
snížení mezd zaznamenala těžba a dobývání (-4,4 %) a také ubytování, stravování a pohostinství (-0,6 %), kde byla také nejnižší průměrná mzda (12 964 Kč).

V nepodnikatelské sféře došlo k relativně vyššímu meziročnímu růstu mezd mimo jiné i v důsledku nižší srovnávací základny (výrazně nižší nominální růst a reálný propad v roce 2008). Výše mezd ovšem dosud neodráží v průměru nepoměrně vyšší kvalifikační nároky. Nejvyšší meziroční nárůst mezd v nepodnikatelské sféře zaznamenalo podle této statistiky vzdělávání a zdravotnictví (o 6,2 % a 7,9 %), kde je však výše průměrné mzdy i tak pod průměrem (23 442 Kč, resp. 23 005 Kč). Růst mezd v odvětví veřejná správa a obrana o 3,2 % v sobě zahrnoval i vyšší mzdy spojené s předsednictvím EU.

5. Platební bilance

Běžný účet platební bilance za rok 2009 skončil schodkem ve výši 37,0 mld. Kč. Největší vliv na výsledek běžného účtu měla bilance výnosů, která byla dosud pokaždé v historii ČR deficitní. Ke schodku běžného účtu přispívá poslední čtyři roky rovněž pasivní bilance běžných převodů. Obchodní bilance a bilance služeb skončily přebytkem. Aktivum finančního účtu 95,1 mld. Kč bylo dáno přílivem přímých zahraničních investic a portfoliových investic, u finančních derivátů a ostatních investic došlo k odlivu finančních zdrojů. Kapitálový účet skončil přebytkem 41,0 mld. Kč. Devizové rezervy ČNB po vyloučení vlivu kurzových rozdílů vzrostly o 60,6 mld. Kč.

Graf 11 : Platební bilance
(roční klouzavé úhrny, mld. Kč)

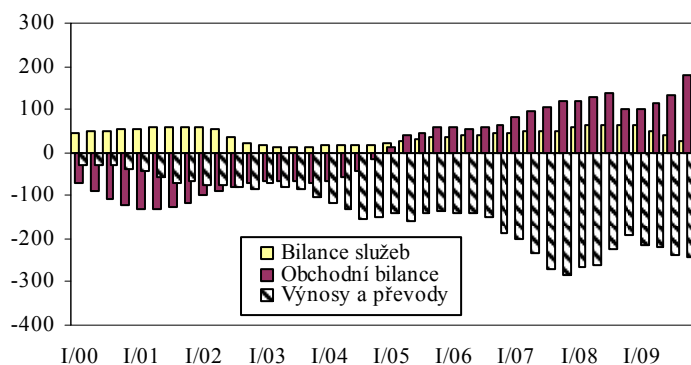
Pramen: ČNB, propočty MF

5.1 Běžný účet

Pasivum běžného účtu 37,0 mld. Kč znamenalo jeho meziroční zhoršení o 14,1 mld. Kč. Zvýšil se deficit bilance výnosů a snížil přebytek bilance služeb, na druhé straně meziročně lepší výsledek zaznamenala obchodní bilance a bilance běžných převodů. Na vnější nerovnováze, vyjádřené poměrem deficitu BÚ k HDP, se tento vývoj projevil mírným zhoršením proti roku 2008 z -0,6 % na -1,0 %. Poměr výkonové bilance (obchod se zbožím a službami) k HDP se zlepšil o 1,1 p.b. na 5,7 %.

Graf 12 : Běžný účet platební bilance

(roční klouzavé úhrny, mld. Kč)

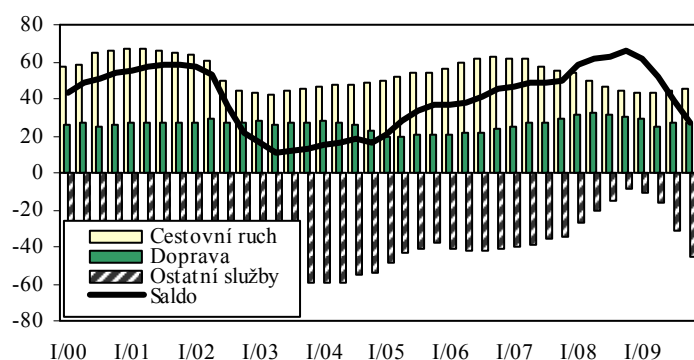
Pramen: ČNB, propočty MF

Saldo obchodní bilance skončilo přebytkem 180,6 mld. Kč¹⁰, což znamenalo meziroční zlepšení o 77,8 mld. Kč. Výsledek byl dosažen při poklesu obratu zahraničního obchodu o 15,7 %.

Přebytek bilance služeb 27,0 mld. Kč byl meziročně o 38,9 mld. Kč nižší. Snížil se přebytek v oblasti dopravních služeb (o 2,9 mld. Kč) vlivem poklesu příjmů o 2,5 % při nárůstu výdajů o 0,4 %. Příjmy z turistiky byly v první polovině roku meziročně nižší, ve druhé naopak vzrostly. Za celý rok byly zhruba na úrovni předchozího roku, stejně jako výdaje, saldo cestovního ruchu tak ovlivnilo výslednou bilanci služeb minimálně (přebytek o 0,8 mld. Kč vyšší). Zhoršení bilance služeb nejvíc ovlivnil nárůst schodku bilance ostatních služeb. Jejich vývoz vzrostl meziročně o 12,1 % a dovoz o 35,6 %. V saldu to znamenalo zvýšení schodku o 36,7 mld. Kč. Hlavní podíl na tom měl nárůst výdajů na obchodní operace spojené se zhodnocením dováženého zboží na území ČR a jeho následném vývozu.

¹⁰ V cenách FOB v metodice platební bilance.

Graf 13 : Bilance služeb
(roční klouzavé úhrny, mld. Kč)

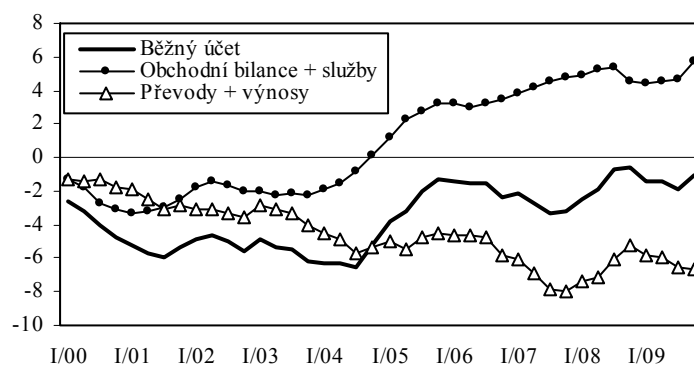

Pramen: ČNB, propočty MF

Schodek bilance výnosů, která má stále největší vliv na výsledek běžného účtu, se meziročně zvýšil o 56,6 mld. Kč na 230,9 mld. Kč. Tento nárůst souvisel především se zvýšením předpokládaného objemu reinvestovaného zisku (v saldu o 84,0 mld. Kč). Nižší byl rovněž čistý úrokový výnos z portfoliových investic (o 3,2 mld. Kč) a výnosy z úrokové bilance z ostatních aktiv a pasiv (o 7,4 mld. Kč). Pokles ziskovosti zahraničních firem se projevil na druhé nejvýznamnější položce – dividendách z přímých zahraničních investic, jejich čistý odliv ve výši 145,5 mld. Kč byl o 28,2 mld. Kč menší, než v roce 2008. Pokles ekonomického výkonu se projevil i v nižších mzdových nákladech na zaměstnávání zahraničních pracovníků v ČR, takže schodek bilance náhrad zaměstnancům se snížil (o 5,6 mld. Kč na 13,6 mld. Kč).

Bilance běžných převodů skončila schodkem 13,7 mld. Kč a zlepšila se tak o 3,5 mld. Kč. Přispěla k tomu kladná bilance vládního sektoru, spojená zejména s čistými příjmy z rozpočtu Evropské unie, vykazovanými v rámci převodů na běžném účtu. Celkově příjmy poklesly o 1,9 mld. Kč, výdaje o 5,4 mld. Kč.

Graf 14 : Podíl běžného účtu a jeho složek na HDP
(%, na bázi ročního klouzavého úhrnu)

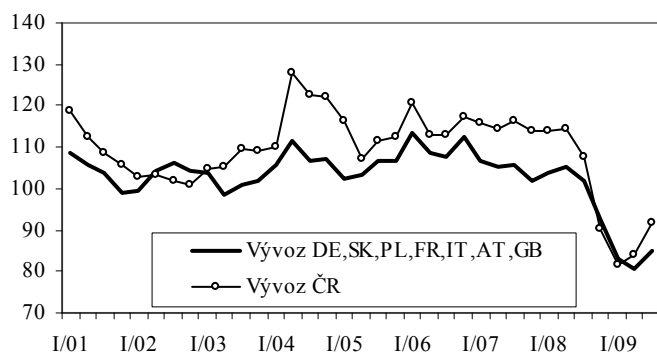

Pramen: ČNB, propočty MF

Obchodní bilance podle ČSÚ z údajů celní statistiky¹¹

Výsledky zahraničního obchodu nejvíce ovlivnila hospodářská recese, která postihla většinu zemí a způsobila razantní útlum investiční i spotřebitelské poptávky. Mezi vývojem českého exportu a exportem sedmi největších obchodních partnerů tuzemských firem je zřejmá velice těsná závislost, navíc jen s minimálním zpožděním. Tato vazba je těsnější, než vztah celkového ekonomického výkonu těchto zemí a českého exportu. Dopad na český zahraniční obchod představoval za celý rok 2009 pokles nominálního objemu vývozu o 13,8 % na 2131 mld. Kč, dovoz poklesl o 17,7 % a dosáhl 1979 mld. Kč. Vzhledem k meziroční deprecaci koruny byl pokles vývozu i dovozu ještě výraznější v přepočtu na eura – o 18,7 %, resp. o 22,4 %.

Graf 15 : Zahraniční obchod
(roční klouzavé úhrny, $sopr=100$)

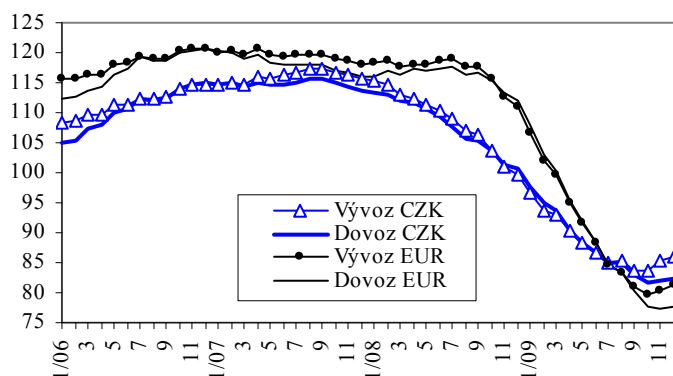

Pramen: Eurostat

Vývoz i dovoz se začal snižovat již od října 2008 a tempo poklesu se zrychlovalo ještě v průběhu 1. čtvrtletí 2009. Po dosažení svého dna v průběhu 1. pololetí se tempo poklesu obchodu začalo pomalu snižovat a tento trend pokračoval až do konce roku s tím, že vývoz již v posledních dvou měsících roku dosáhl meziročně lepších výsledků. Od března 2009 klesal dovoz rychleji než vývoz a saldo obchodní bilance se zlepšovalo. Do konce roku dosáhlo 152,0 mld. Kč, tj. o 84,8 mld. Kč více, než v předchozím roce.

¹¹ Vývoz v metodice FOB, dovoz CIF.

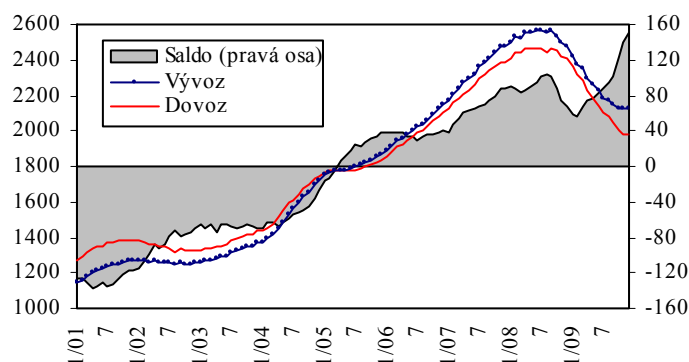
Graf 16 : Zahraníční obchod
(roční klouzavé úhrny, $sopr=100$)

Pramen: ČSÚ, propočty MF

Kromě dovozu minerálních paliv, jejichž ceny byly po většinu roku meziročně nižší, bylo saldo nejvíc ovlivněno poklesem dovozu komoditních skupin pro výrobu a investice – ostatních surovin a polotovarů (SITC 2 a 5), chemikálií (SITC 6) a strojů a dopravních prostředků (SITC 7). Naopak obchod se zbožím neinvestičního charakteru zasáhla recese s menší intenzitou. Dovozy spotřebního zboží (SITC 8 a 9) poklesly mírněji a dovoz zemědělského a potravinářského zboží (SITC 0,1,4) se meziročně dokonce zvýšil.

Graf 17 : Obchodní bilance
(roční klouzavé úhrny, mld. Kč)

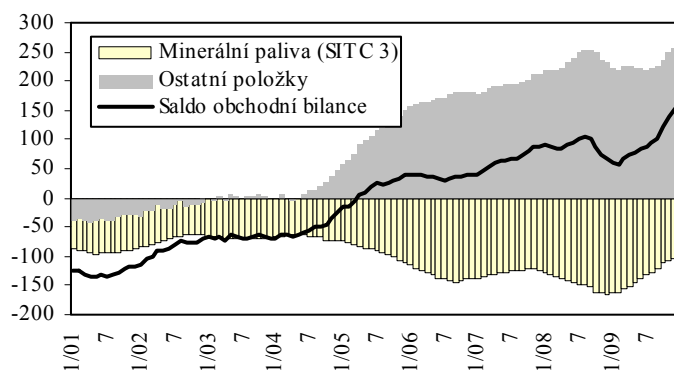

Pramen: ČSÚ, propočty MF

Příznivě se v roce 2009 vyvíjely směnné relace, které se meziročně zlepšily v průměru o 3,8 %¹² při zvýšení vývozních cen o 0,2 % a snížení dovozních cen o 3,5 % (rozdíl daný zaokrouhlením). Tento fakt přispěl k zvýšení hodnoty přebytku obchodní bilance cca 60 mld. Kč. Vývoj směnných relací tak meziročně zlepšil ekonomickou situaci podnikové sféry.

¹² Z výběrových indexů v zahraničním obchodě se zbožím.

Graf 18 : Obchodní bilance
(roční klouzavé úhrny, mld. Kč)

Pramen: ČSÚ, propočty MF

Objem vývozu za rok 2009 se meziročně snížil do všech teritoriálních oblastí kromě ostatních (především Čína) a rozvojových zemí. Z významných uskupení zemí postihla ekonomická recese nejvíce obchod se zeměmi Společenství nezávislých států (SNS), vývoz do této oblasti byl nižší o 29,4 %. Do zemí Evropské unie se vyvezlo o 14,4 % zboží méně a jejich podíl na celkovém vývozu se snížil o 0,5 p.b. na 84,7 %. Pokles objemu vývozu byl zaznamenán u všech významných obchodních partnerů, nejvíce u Polska (o 22,5 %) a Itálie (o 19,0 %), nejméně citelný byl u Německa (o 9,3 %), Francie (o 11,3 %) a Spojeného království (o 11,8 %). Podíl Německa na vývozu do EU jako nejdůležitějšího dovozce českého zboží se zvýšil proti roku 2009 o 2,1 p.b. na 38,2 %, především na úkor vývozem do Polska a Itálie. Útlum obchodu se neprojevil ve vývozu do ostatních zemí a rozvojových zemí, kam se vyvezlo o 18,5 %, resp. 11,6 % zboží více.

Tabulka 10 : Vývoz a dovoz podle teritorií

	Vývoz			Dovoz			Změna salda v mld. Kč 2009/2008
	Index (%)	Podíl (%)		Index (%)	Podíl (%)		
	2009/2008	2008	2009	2009/2008	2008	2009	
CELKEM	86,2	100,0	100,0	82,3	100,0	100,0	84,8
v tom:							
vyspělé tržní ekonomiky	86,0	90,6	90,4	82,2	75,5	75,4	10,7
z toho: EU27	85,6	85,2	84,7	82,1	67,0	66,8	-14,2
z toho: SRN	90,7	30,7	32,3	81,8	26,7	26,6	46,3
Slovensko	84,2	9,2	9,0	80,7	5,5	5,4	-10,2
rozvojové země	111,6	3,3	4,3	92,8	6,0	6,8	20,0
evropské tranzitivní ekonomiky	75,8	1,0	0,9	75,1	0,3	0,3	-3,9
Společenství nezávislých států	70,6	4,3	3,5	62,6	8,9	6,8	48,6
z toho: Rusko	73,4	2,7	2,3	66,1	6,4	5,2	34,5
ostatní	118,5	0,6	0,8	93,9	9,0	10,3	16,0
z toho: Čína	120,4	0,5	0,7	93,6	8,8	10,1	16,2
nespecifikováno	20,9	0,2	0,0	155,7	0,2	0,4	-6,6
Polsko	77,5	7,6	6,9	89,9	8,7	9,6	-21,9
Francie	88,7	6,4	6,7	78,0	6,1	5,8	6,3
Itálie	81,0	5,5	5,2	80,8	6,7	6,6	-1,2
Rakousko	85,7	5,6	5,6	80,9	5,6	5,5	0,3
Spojené království	88,2	5,6	5,8	74,4	3,6	3,3	0,8

Ostatní : Čína, S.Korea, Kuba, Laos, Mongolsko, Vietnam

Pramen: ČSÚ

Celkový dovoz se ve srovnání s předchozím rokem snížil ze všech teritorií. Největší propad z významných oblastí byl zaznamenán opět u zemí SNS, ze kterých se dovezlo o 37,4 % zboží méně. Rozhodující vliv na tom měly meziročně nízké ceny ropy, jejíž dovoz byl nižší o 33,4 %. Mírnější pokles (o 6,1 %) byl zaznamenán u dovozu z ostatních zemí. Ze zemí Evropské unie, které se na českém dovozu podílejí dvěma třetinami, se dovezlo o 17,9 % méně. U všech významných partnerů došlo k poklesu dovozu, nejvíc ze Spojeného království (o 25,6 %) a Francie (o 22,0 %). Podíl Německa na dovozu v rámci EU se téměř nezměnil a dosáhl 39,8 %. Poměrně výrazně, o 0,8 p.b., se zvýšil podíl dovozu z Polska v rámci EU na 9,6 %.

Aktivní saldo obchodní bilance ve výši 152,0 mld. Kč bylo dosaženo obchodem se zeměmi Evropské unie a evropských tranzitivních ekonomik. Přebytek obchodu se zeměmi EU dosáhl 482,4 mld. Kč (zhoršení o 14,2 mld. Kč). Celkový přebytek obchodní bilance nejvíc ovlivnilo aktivní saldo obchodu s Německem ve výši 162,6 mld. Kč (o 46,3 mld. Kč více). Nárůstu přebytku bylo dosaženo ještě s Francií, Spojeným královstvím a Rakouskem. Snížil se přebytek se Slovenskem a Itálií, schodek se prohloubil v obchodě s Polskem. Schodek obchodu se zeměmi mimo EU činil 330,4 mld. Kč (zlepšení o 99,0 mld. Kč), na kterém se nejvíc podílel obchod s ostatními státy 186,8 mld. Kč (o 16,0 mld. Kč lepší).

Tabulka 11 : Komoditní struktura

Třídy SITC	Vývoz			Dovoz			Změna salda v mld. Kč
	Index (%)	Podíl (%)		Index (%)	Podíl (%)		
	2009/2008	2008	2009	2009/2008	2008	2009	
Celkem	86,2	100,0	100,0	82,3	100,0	100,0	84,8
0 - Potraviny a živá zvířata	97,6	3,2	3,6	101,5	4,4	5,4	-3,5
1 - Nápoje a tabák	100,1	0,7	0,8	107,6	0,5	0,7	-1,0
2 - Surové materiály (s výj. paliv)	87,4	2,6	2,7	69,3	2,7	2,2	11,5
3 - Nerostná paliva a maziva	91,8	3,4	3,6	72,8	10,4	9,2	61,1
4 - Živočišné a rostlinné oleje	92,0	0,1	0,1	118,3	0,2	0,3	-1,1
5 - Chemikálie	91,4	6,0	6,3	89,5	10,3	11,2	13,2
6 - Tržní výrobky	78,4	19,5	17,8	74,0	19,7	17,7	19,4
7 - Stroje a přepravní zařízení	85,4	53,8	53,3	82,0	41,3	41,2	-15,9
8 - Průmyslové výrobky	94,6	10,7	11,8	94,1	10,4	11,9	0,4
9 - Komodity jinde nezařazené	158,2	0,1	0,1	113,9	0,1	0,1	0,5

Pramen: ČSÚ

V komoditním členění byl zaznamenán meziroční pokles vývozu i dovozu u většiny tříd SITC. Celkový propad zahraničního obchodu byl nejvíce ovlivněn obchodem se stroji a dopravními prostředky (SITC 7). Obchod se všemi komoditami této třídy kromě vývozu ostatních dopravních prostředků meziročně klesl. Absolutní pokles vývozu i dovozu zboží této třídy byl největší - vývoz klesl o 194,7 mld. Kč (o 14,6 %) a dovoz o 178,9 mld. Kč (o 18,0 %). Vzhledem k vyššímu poklesu dovozu než vývozu byl největší přebytek (207,1 mld. Kč) zaznamenán u silničních vozidel

(o 18,9 mld. Kč meziročně více). Další komoditní skupiny s největším pozitivním vlivem na obchodní bilanci byly stroje a zařízení všeobecně užívané v průmyslu, kovové výrobky, výpočetní technika, výrobky z nekovových nerostů, zařízení pro telekomunikace a výrobky z pryže.

Největší negativní vliv na saldo obchodní bilance měl přes meziroční zlepšení obchod s nerostnými palivy (SITC 3). Schodek této třídy dosáhl 104,8 mld. Kč, což bylo především v důsledku nižších cen o 61,1 mld. Kč méně proti roku 2008. Dalšími komoditami s největším deficitem byly farmaceutické výrobky a léčiva, neželezné kovy, zelenina a ovoce, železo a ocel, maso a masné výrobky a plastické hmoty.

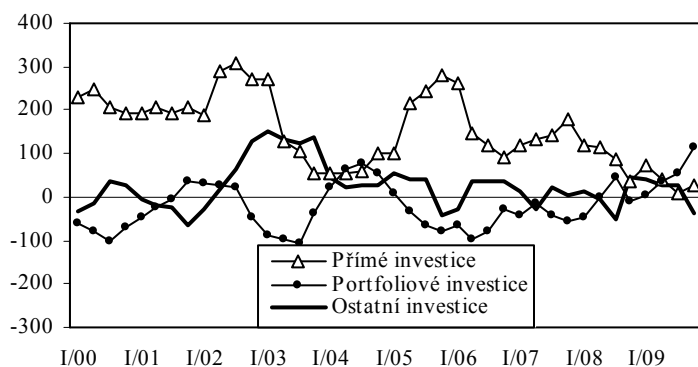
5.2 Kapitálový účet

Kapitálový účet skončil v roce 2009 přebytkem 41,0 mld. Kč (zlepšení o 10,6 mld. Kč) vlivem kladného salda převodů ve vztahu k rozpočtu EU a výnosů z obchodů s emisními povolenkami.

5.3 Finanční účet

Finanční účet vykázal za rok 2009 přebytek ve výši 95,1 mld. Kč (o 36,1 mld. Kč více). Poměr salda finančního účtu k HDP v ročním úhrnu se tak zvýšil o 1 p.b. na 2,6 %.

Graf 19 : Finanční účet platební bilance
(roční klouzavé úhrny, mld. Kč)

Pramen: ČNB, propočty MF

Čistý příliv přímých zahraničních investic ve výši 26,4 mld. Kč byl o 9,9 mld. Kč meziročně nižší. Z 52,0 mld. Kč (o 58,2 mld. Kč méně), které byly investovány v tuzemsku jako přímé investice, směřovalo do základního jmění 25,8 mld. Kč, odhad reinvestovaného zisku byl 75,5 mld. Kč, investice do ostatního kapitálu byly tedy záporné ve výši 49,4 mld. Kč. K navyšování základního kapitálu a k předpokládané tvorbě reinvestovaného zisku došlo především v odvětví finančního

zprostředkování, obchodu s nemovitostmi a v odvětví obchodu a oprav. Objem tuzemských přímých investic v zahraničí dosáhl 25,5 mld. Kč (o 48,3 mld. Kč méně).

U portfoliových investic byl v součtu zaznamenán čistý příliv ve výši 113,8 mld. Kč (o 123,0 mld. Kč více). Na pasivní straně bilance byly významné emise vládních i podnikových dluhopisů, vydané na zahraničních kapitálových trzích, zvýšila se i držba tuzemských akcií zahraničními investory. Na straně aktiv byl rozhodující odprodej zahraničních dluhopisů tuzemskými investory, u zahraničních akcií převážily nákupy nad jejich odprodeji.

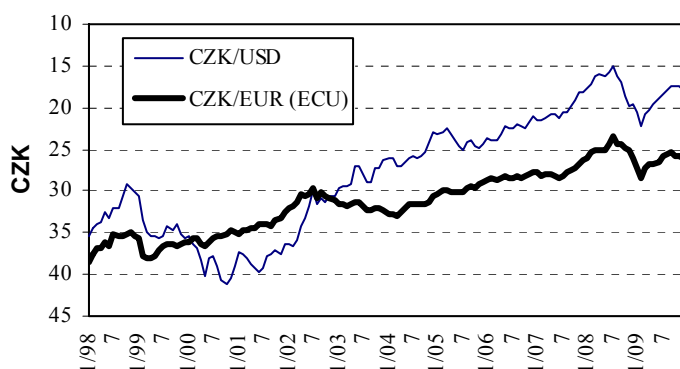
U ostatních investic došlo k čistému odlivu kapitálu ve výši 37,4 mld. Kč (proti přílivu 45,9 mld. Kč v roce 2008). Nejvíce to ovlivnil růst půjček poskytovaných do zahraničí a splácení přijatých depozit a půjček bankovního sektoru ve vztahu k zahraničí především v 1. pololetí roku.

Devizové rezervy ČNB se zvýšily o 60,6 mld. Kč.

5.4 Měnové kurzy

Směnný kurz domácí měny vůči oběma hlavním světovým měnám byl po většinu roku 2009 v porovnání rokem 2008 meziročně slabší. Jeho volatilita se proti předchozímu roku zmenšila, přičemž výkyvy vůči EUR byly menší. Nominální směnný kurz koruny vůči EUR kolísal v rozmezí od 25,35 do 28,46 CZK/EUR, vůči USD mezi 17,32 až 22,26 CZK/USD. Průměrné meziroční oslabení vůči EUR činilo 5,7 % (oproti posílení o 11,3 % v roce 2008), vůči USD oslabila koruna více, průměrně o 10,6 % (proti posílení o 19,2 % v roce 2008).

Graf 20 : Nominální směnný kurz CZK vůči USD a EUR (ECU)

Pramen: ČNB

Od února 2009, kdy bylo meziroční oslabení koruny největší (10,8 % vůči EUR a 22,7 % vůči USD) se domácí měna v dalším průběhu roku opět přiklonila k původní dlouhodobé trajektorii posilování. Od března do září koruna meziměsíčně mírně zpevňovala a došlo tak k částečné korekci předchozího negativního vývoje z 2. pololetí 2008. Od října se tento trend zastavil a do konce roku oscilovala koruna vůči EUR okolo necelých 26 CZK/EUR. Za 4. čtvrtletí se meziroční oslabení snížilo na 2,2 %, zatímco v 1. čtvrtletí to bylo ještě o 7,4 %. Vůči dolaru koruna od října přestala meziměsíčně posilovat, vzhledem k vývoji kurzu ke konci roku 2008 došlo naopak ve 4. čtvrtletí 2009 k meziročnímu posílení (o 9,8 %).

Diference mezi oslabením koruny vůči EUR a USD vyplývá z vývoje vzájemného vztahu směnného kurzu mezi těmito měnami. Krize na finančních trzích se projevila v značných turbulencích kurzu USD/EUR v roce 2008 a ještě i 2009. Jeho variační rozpětí se v roce 2009 pohybovalo od 1,28 do 1,49 USD/EUR při průměru 1,39 USD/EUR. V roce 2008 činil průměr 1,47 USD/EUR. Z tohoto pohledu dolar proti EUR posílil, po většinu roku 2009 ovšem převládalo jeho meziměsíční oslabování. V závěru roku USD začal opět posilovat a tento trend pokračuje i v prvních měsících 2010.

Návrat důvěry na finanční trhy a rovněž změna sentimentu k zemím střední a východní Evropy se projevila v opětovném zvýšení finančních investic do regionu, kurzy jejich měn korigovaly ztráty z předchozích období. Ke zpevňování kurzu koruny docházelo i přes snižování základní úrokové sazby centrální bankou až na rekordní 1 % dvoutýdenní repo sazby. Většinu roku slabší koruna pomohla exportérům lépe se vyrovnat s propadem zahraniční poptávky, vysoká volatilita kurzu koruny v průběhu roku ovšem mohla vyvolávat nejistoty při kurzovém zajištění.

5.5 Devizové rezervy

Stav devizových rezerv centrální banky k 31. prosinci 2009 činil 764,3 mld. Kč, tj. 28,9 mld. EUR. Tento stav může pokrýt dovoz zboží a služeb po dobu čtyř měsíců.

6. Měnový vývoj a finanční trh

6.1 Měnové agregáty

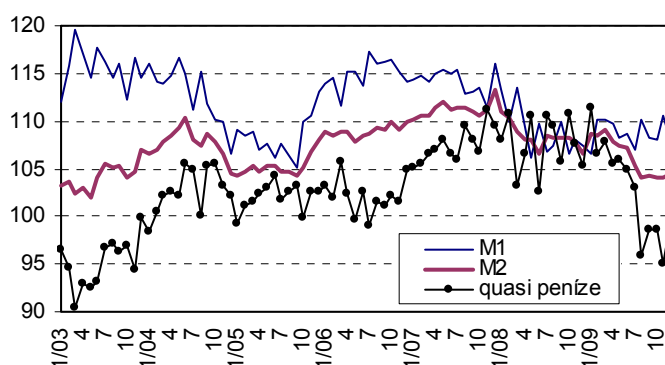
Pasiva

Průměrný meziroční růst široké peněžní zásoby (agregát M2) během roku 2009 stabilně zpomaloval, z průměru 8,1 % v 1. pololetí na 4,4 % ve 2. pololetí. K tomuto významnému zpomalení (na úroveň však stále převyšující růst nominálního HDP) přispěly zejména quasi peníze (rozdíl agregátů M2 a M1). Jejich průměrný sedmiprocentní meziroční růst v 1. pololetí 2009 vystřídal ve 2. pololetí pokles o 1,5 %. Přetrvávající preference vysoce likvidních peněz držela průměrný meziroční růst agregátu M1 na relativně vysokých úrovních (8,9 % v 1. pololetí, 8,6 % ve 2. pololetí). V rámci agregátu M1 se zvýšila proti 1. pololetí 2009 dynamika jednodenních vkladů, meziroční růst oběživa však ve 2. pololetí nadále zpomaloval (od října již klesal).

K nižšímu meziročnímu růstu M2 přispěl vzhledem k objemu hlavně sektor domácností, který tvoří dvě třetiny celkových vkladů. Celkové vklady domácností vykázaly během druhé poloviny roku 2009 průměrný růst o 9,3 %, což bylo ve srovnání s předchozím půlrokem o 2,4 p.b. méně. Na zpomalení se podílely jak jednodenní vklady domácností tak vklady termínované, a to především kvůli oslabování nominálního růstu hrubého disponibilního důchodu. Celkové vklady podniků prohloubily v meziročním srovnání svůj průměrný pokles mezi 1. a 2. pololetím 2009 o 2,6 p.b. na 3,0 % kvůli výraznému poklesu termínovaných vkladů.

Graf 21 : Měnové agregáty

(sopr = 100)

Pramen: ČNB

Úvěry (aktiva)

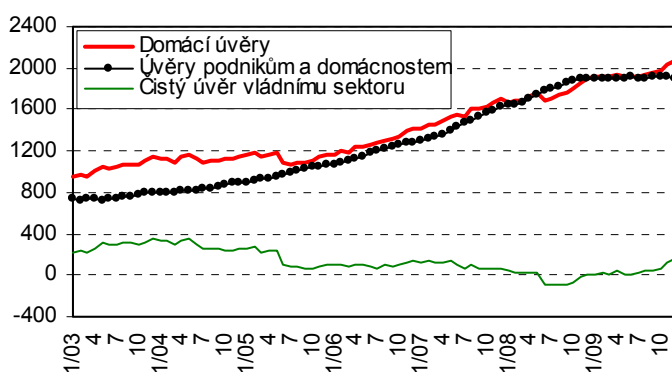
Meziroční růst čistých zahraničních aktiv byl během roku 2009 značně kolísavý a v jednotlivých měsících 2. pololetí dosahoval nižších temp než v pololetí předchozím (v průměru činil růst ve 2. pololetí 0,3 % proti 8,9 % v 1. pololetí). Za celý rok 2009

však průměrný meziroční růst dosáhl výrazně vyšších hodnot než v roce 2008, kdy byl zaznamenán pokles o 4,0 %.

Čistá domácí aktiva se vyvíjela v průběhu roku 2009 bez větších výkyvů a v průměru za rok 2009 dosáhla meziročního růstu o 7,2 % (proti růstu v roce 2008 však o 11,0 p.b. zpomalila).

Domácí úvěry podnikům¹³, domácnostem¹⁴ a vládě během roku 2009 meziročně pozvolna zpomalovaly z 11,1 % v prosinci 2008 na 9,7 % v prosinci 2009. Průměrný meziroční růst tak ve 2. pololetí 2009 dosáhl 10,6 % (proti 12,5 % v 1. pololetí). Čistý úvěr vládě byl v první polovině roku 2009 stabilní, ve 2. pololetí se zvýšil až na 166,4 mld. Kč v prosinci.

Graf 22 : Domácí úvěry, mld. Kč

Pramen: ČNB

Vývoj úvěrů domácnostem a podnikům odrážel nepříznivou finanční situaci těchto sektorů, rostoucí rizikovost a striktnější podmínky poskytování úvěrů ze strany finančních institucí. Zpomalování meziročního růstu úvěrů bylo v roce 2009 razantnější u podniků, a v červnu přešlo až v pokles. V prosinci 2009 se úvěry podnikům meziročně propadly o 8,9 % a v průměru činil jejich pokles ve 2. pololetí 6,1 % (proti růstu o 6,5 % v 1. pololetí). Proti průměrnému téměř osmnáctiprocentnímu meziročnímu růstu v roce 2008 dosáhl růst za rok 2009 pouze 0,2 %.

Meziroční růst úvěrů domácnostem během roku 2009 zpomalil o 8,8 p.b. až na 12,1 % v prosinci. V průměru růst v roce 2009 dosáhl 16,3 % (proti 28,9 % v roce 2008). Nejvyšší měrou se na jeho zpomalování podílely úvěry na nákup bytových

¹³ Podniky podle klasifikace institucionálních sektorů ESA95 zahrnují nefinanční podniky, ostatní finanční zprostředkovatele, pomocné finanční instituce, pojišťovny a penzijní fondy.

¹⁴ Sektor domácností zahrnuje také neziskové instituce sloužící domácnostem (NISD).

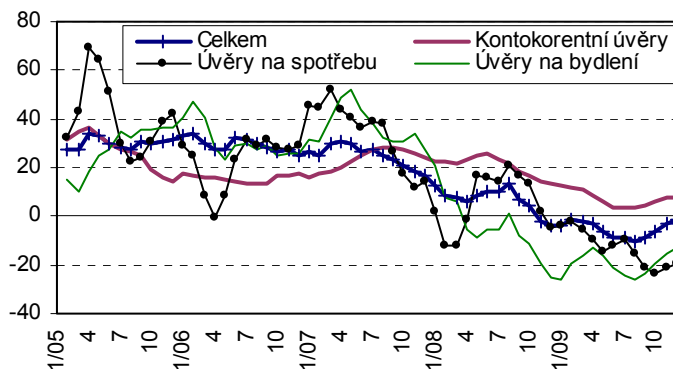
nemovitostí a spotřební úvěry, jejichž tempo růstu se v 1. pololetí snížilo ze 17,7 %, resp. 19,2 % na shodných 12,9 % ve 2. pololetí 2009.

Druhou položkou čistých domácích aktiv jsou ostatní čisté položky včetně cenných papírů a kapitálu (tvoří je především kapitál a rezervy), které se v průběhu roku 2009 příliš neměnily a v průměru dosáhly –292,3 mld. Kč.

Nové úvěry poskytnuté domácnostem během roku 2009 pokračovaly meziročně v poklesu. Ke konci 4. čtvrtletí 2009 se však stav nových úvěrů částečně zlepšil a průměrný propad ve 2. pololetí 2009 tak byl mírnější (6,5 %), ale stále převyšoval pokles z 1. pololetí 2009 (3,7 %). Obdobně se vyvíjely nové úvěry na nákup bytových nemovitostí (průměrný pokles na 19,2 % za rok 2009). Nové spotřební úvěry klesaly zpočátku méně razantněji, v průměru proto dosáhly mírně lepších výsledků než úvěry na bytové nemovitosti (pokles o 13,3 %). Kontokorentní úvěry si po celou dobu zachovaly kladné, i když zpomalující tempo. Jejich průměrný růst v roce 2009 činil 7,1 %.

Graf 23 : Nově poskytnuté úvěry domácnostem, stavy

(3měsíční klouzavý průměr, *sopr = 100*)

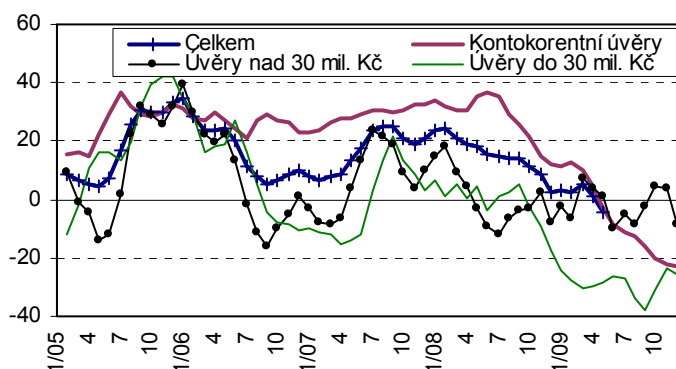

Pramen: ČNB

Za meziročními propady nových úvěrů nefinančním podnikům naopak stály kontokorentní úvěry, které svým průměrným poklesem o 17,5 % ve 2. pololetí přispěly k poklesu celkových nových úvěrů na 14,7 %. Za rok 2009 dosáhl pokles celkových nových úvěrů 7,7 %, z toho kontokorentní úvěry poklesly o 6,3 %, nové úvěry do 30 mil. Kč se propadly o 28,2 % a úvěry nad 30 mil. Kč byly nižší o 2,4 %.

Graf 24 : Nově poskytnuté úvěry nefinančním podnikům, stavy

(3měsíční klouzavý průměr, *sopr* = 100)

Pramen: ČNB

Celková zadluženost nefinančního sektoru (sektoru domácností a nefinančních podniků), měřená poměrem celkových úvěrů¹⁵ k celkovým vkladům, se během roku 2009 snížila. V prosinci 2009 byla míra zadlužení 95,6 %, meziročně nižší o 6,7 p.b. Pro domácnosti činila celková zadluženost 69,0 %. Za bankovní instituce (bez ostatních finančních zprostředkovatelů) dosáhla v prosinci 2009 zadluženost nefinančního sektoru 77,2 % (meziročně nižší o 3,1 p.b.), zadluženost domácností pak 63,5 % (meziročně vyšší o 2,3 p.b. díky vyššímu meziročnímu tempu růstu úvěrů).

6.2 Úrokové sazby

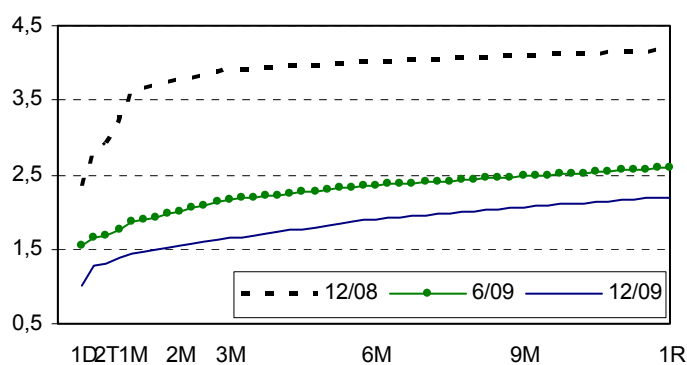
Pro rok 2009 byla charakteristická expanzivní měnová politika. K uvolnění měnové politiky došlo v České republice během roku 2009 celkem čtyřikrát a limitní úroková sazba pro dvoutýdenní repo operace souhrnně klesla o 1,25 p.b. V prosinci 2009 dosáhla sazba úrovně 1,00 %. S ohledem na vývoj úrokových diferenciálů byla dále sledována měnová opatření Evropské centrální banky (ECB) a amerického Fedu. ECB snížila během 1. pololetí 2009 úrokovou sazbu pro hlavní refinanční operace z 2,50 % v prosinci 2008 na 1,00 % v květnu 2009. Ve 2. pololetí ponechala úrokovou sazbu na úrovni 1,00 % a úrokový diferenciál ČR vůči EMU se tak v prosinci uzavřel. Cílové pásmo pro úrokovou sazbu Fedu zůstalo v roce 2009 na nejnižší možné úrovni 0–0,25 % a úrokový diferenciál ČR vůči USA v prosinci dosáhl 0,75–1,00 p.b. Centrální americká banka tedy podporovala svou ekonomiku zejména implementací nekonvenčních nástrojů měnové politiky (např. nákupy dluhových instrumentů) a nízkou úrovní úrokových sazeb.

¹⁵ Celkové úvěry poskytnuté bankami bez ČNB, pobočkami zahraničních bank a ostatními finančními zprostředkovateli.

Úrokové sazby na českém mezibankovním trhu sledovaly pohyb základní úrokové sazby ČNB. Průměrná tříměsíční sazba PRIBOR v prosinci meziročně klesla o 2,2 p.b. na 1,6 %. Riziková prémie (spread mezi 3M sazbou PRIBOR a 2T repo sazbou) se v 1. pololetí snížila z 1,6 p.b. v prosinci 2008 na červnových 0,7 p.b. Ve 2. pololetí se již spread příliš neměnil a v průměru činil 0,6 p.b. Úroveň spreadu se mezi lety 2000 až 2007 v průměru pohybovala na 0,1 p.b.

Krátkodobá výnosová křivka mezibankovních sazeb se v prosinci 2009 posunula proti prosinci 2008 výrazně směrem dolů, což souviselo s poklesem 2T repo sazby a také snižující se rizikovou přírážkou. Za výraznějším posunem křivky mezi prosincem 2008 a červnem 2009 (než mezi červnem a prosincem 2009) stál již zmíněný vyšší pokles spreadu během první poloviny roku 2009 a také významnější uvolnění měnové politiky (viz graf).

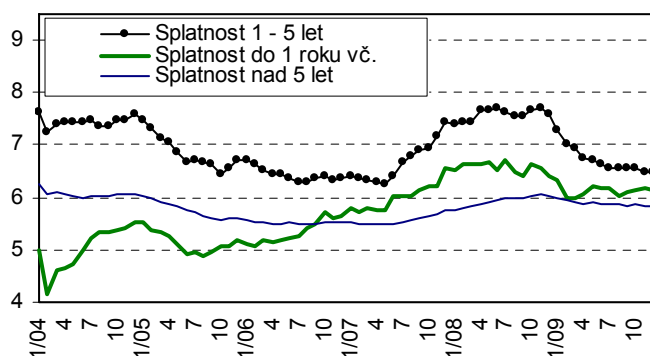
Graf 25: Krátkodobá peněžní výnosová křivka, % p. a.

Pramen: ČNB

Průměrné úrokové sazby z celkových úvěrů domácnostem a nefinančním podnikům během roku 2009 převážně pozvolna klesaly.

Graf 26 : Úrokové sazby z úvěrů celkem podle splatností, % p. a.

Pramen: ČNB

V prosinci 2009 dosáhly průměrné hodnoty 5,9 % a proti prosinci předchozího roku byly o 0,4 p.b. nižší. K poklesu celkových úvěrových sazeb přispěly především

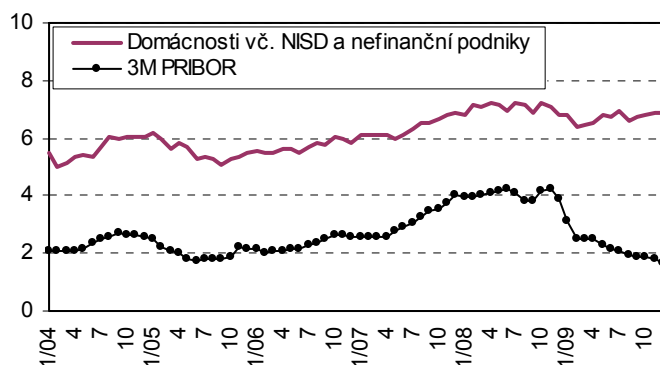
sazby poskytované nefinančním podnikům. Podle splatností se významně snižovaly sazby se splatností od 1 roku do 5 let, sazby nad 5 let klesaly pozvolna a úvěrové sazby se splatností do 1 roku oscilovaly kolem hodnoty 6,1 %.

Vývoj průměrných úrokových sazeb z nových úvěrů domácnostem a nefinančním podnikům s klesající tříměsíční sazbou PRIBOR v roce 2009 příliš nekorespondoval. Na úrokové sazby z nových úvěrů měla významný vliv situace klientů a jejich rizikovost a také změny ve struktuře poskytnutých úvěrů především u domácností.

Průměrné úrokové sazby z nových úvěrů domácnostem kromě 1. čtvrtletí 2009 po většinu roku rostly. Mezi lednem a březnem 2009 se úroková sazba snížila o 0,9 p.b. na 13,3 % a následně s několika výjimkami rostla až na 15,0 % v listopadu, v prosinci se díky poklesu 2T repo sazby snížila na 14,6 %. Nové úrokové sazby táhly nahoru zejména úrokové sazby z kontokorentních úvěrů (v prosinci 2009 meziročně vzrostly o 1,4 p.b. na 18,7 %) a ze spotřebních úvěrů (růst o 0,9 p.b. na 14,3 %). Úrokové sazby z ostatních úvěrů povětšinou klesaly (o 0,6 p.b. na 6,3 %) a sazby z úvěrů na nákup bytových nemovitostí se pohybovaly těsně kolem jejich průměrné hodnoty 5,5 %. Za předpokladu fixních vah (tj. nerostly by váhy drahých kontokorentních úvěrů) by byl růst sazeb z nových úvěrů domácnostem mírnější.

Úrokové sazby z nových úvěrů nefinančním podnikům se v 1. pololetí 2009 držely na téměř konstantní úrovni 4,4 %, ve 2. pololetí se v průměru snížily na 4,1 %. Úrokové sazby z kontokorentních úvěrů se pohybovaly obdobně (průměr za 2009 činil 4,6 %).

Graf 27: Úrokové sazby nově poskytnutých úvěrů, % p. a.

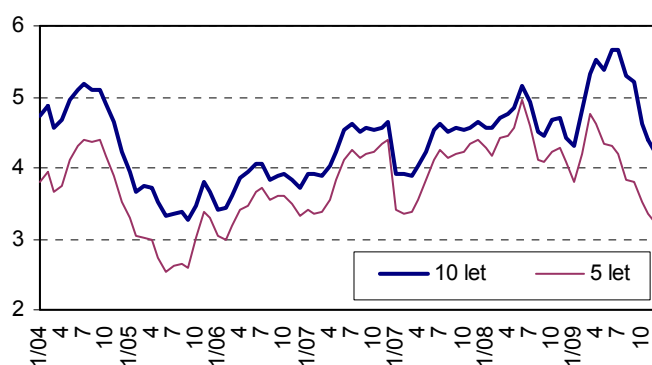
Pramen: ČNB

Spread měřený mezi průměrnou úrokovou sazbou z nových úvěrů domácnostem a nefinančním podnikům a tříměsíční mezibankovní úrokovou sazbou PRIBOR popisuje tržní úvěrové podmínky. Spread se po skokovém zvýšení na 3,7 p.b. v lednu 2009 stabilně zvyšoval po celý rok. V prosinci 2009 dosáhl úrovně 5,3 p.b.

Průměrné úrokové sazby z celkových vkladů domácností a nefinančních podniků během celého roku klesaly a v prosinci 2009 činily 1,1 % (meziročně nižší o 0,4 p.b.). V případě nových vkladů domácností a nefinančních podniků bylo snižování sazeb razantnější zejména díky vyššímu poklesu sazeb pro nefinanční podniky a meziročně se sazby celkem snížily o 0,5 p.b. na 0,9 % v prosinci.

Průměrné výnosy státních dluhopisů mezi prosincem 2008 a dubnem 2009 prudce vzrostly o 1,0 p.b. (průměrné výnosy státních dluhopisů do splatnosti 5, 10, 15 a 30 let), což souviselo s vysokou nejistotou na finančním trhu a pravděpodobně i s nejasnou situací ohledně budoucího vývoje deficitu státního rozpočtu a jeho financování. Následně se situace mírně uklidnila a výnosy začaly pozvolna klesat. Průměrné výnosy do splatnosti 10letých státních dluhopisů se během roku 2009 meziročně v dubnu zvýšily o 0,6 p.b. na 5,3 %, v prosinci byly meziročně nižší o 0,4 p.b., na 3,7 %. Ke konci roku 2009 bylo na kapitálovém trhu v oběhu 1120 mld. Kč státních dluhopisů (meziročně nárůst o 17,6 %), z toho 70 % bylo v držení finančních institucí, 26 % drželi nerezidenti a 4 % domácnosti vč. NISD, nefinanční podniky a vládní instituce.

Graf 28 : Výnosy státních dluhopisů, % p. a.

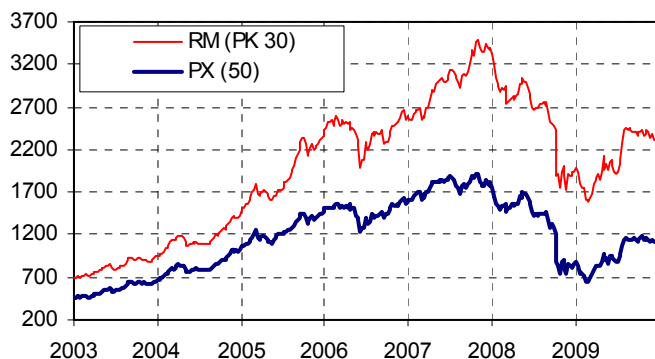
Pramen: ČNB

6.3 Akciový trh

Propad cen akciových titulů na pražské burze z roku 2008 pokračoval až do 1. čtvrtletí 2009. Od 2. čtvrtletí začaly akciové indexy růst, ve 2. pololetí byly spíše stabilní. Průměrná hodnota indexu PX za 4. čtvrtletí 2009 dosáhla 1136,4 a meziročně byla o 28,9 % vyšší. Na konci prosince se na hlavním trhu pražské burzy obchodovalo

se 13 akciovými tituly a 19 emisemi dluhopisů. Celkový objem obchodů na Burze cenných papírů za rok 2009 dosáhl 1049,6 mld. Kč (meziročně nižší o 29,8 %). Obchody s dluhopisy se podílely na celkovému objemu obchodů na BCPP 55,8 %.

Graf 29 : Indexy akciového trhu.

Pramen: BCPP, RMS

Akciový index RM¹⁶ obchodovaný v rámci RM systému se vyvíjel obdobně jako index PX. Index se zvýšil z průměrné hodnoty za 4. čtvrtletí 2008 z 1963,1 na 2375,0 ve 4. čtvrtletí 2009. V roce 2009 bylo na RM systému zobchodováno 42,9 mil. ks cenných papírů v objemu 10,6 mld. Kč. Zobchodovaný objem se sice meziročně zvýšil o 26,3 %, ale ve srovnání s BCPP jde stále o zanedbatelnou sumu.

¹⁶ Původně se jednalo o index PK 30, který tvořilo 30 hlavních titulů. Od 17. 7. 2006 byl jeho název změněn na Index RM, jehož bázi v současnosti tvoří 10 titulů.

II. Veřejné rozpočty

OBSAH

Veřejné rozpočty	1
1. Příjmy veřejných rozpočtů	4
2. Výdaje veřejných rozpočtů	7
3. Salda veřejných rozpočtů	9
4. Dluh veřejných rozpočtů	12
5. Shrnutí	14

Veřejné rozpočty

Materiál poprvé prezentuje údaje za veřejné rozpočty v novém statistickém standardu Government Finance Statistics Manual 2001 (dále GFS 2001). Základní rozdíly mezi novou a dosud používanou metodikou jsou obsahem níže uvedeného metodického boxu.

Z níže uvedených důvodů nejsou údaje o hospodaření veřejných rozpočtů uvedené v Návrhu zákona o státním rozpočtu pro rok 2009 v některých příjmových a výdajových položkách plně srovnatelné. Při porovnávání rozpočtovaných a dosažených příjmů a výdajů (a tím i salda) za rok 2009 se text přesto soustřeďuje na srovnání položek a ukazatelů s metodicky obdobným obsahem. Nicméně v čase jsou údaje metodicky zcela konzistentní.

Metodický box

Data jsou vykazována na základě metodiky peněžních toků, čemuž odpovídá seskupování příjmových a výdajových operací a potřebné metodické úpravy. Vládní statistika je konstruována jako součet jednotlivých složek veřejných rozpočtů, kde je následně uplatněna konsolidace příjmů a výdajů za účelem vyloučení vzájemných vztahů mezi jednotlivými složkami vládního sektoru. Hospodaření veřejných rozpočtů zachycuje příjmové a výdajové operace týkající se státního rozpočtu vč. Národního fondu a od r. 2006 zdrojů z privatizace (bývalého Fondu národního majetku zrušeného zákonem č. 178/2005 Sb.), mimorozpočtových fondů (státních fondů a Pozemkového fondu ČR), veřejného zdravotního pojištění a územních samosprávných celků (obce, kraje, dobrovolné svazky obcí a regionální rady regionů soudržnosti).

Přechod z metodiky GFS 1986 na GFS 2001

Mezinárodní měnový fond (dále jen MMF) zpracoval novou metodiku vykazování vládní finanční statistiky, která se řídí manuálem Government Finance Statistics Manual 2001 (dále jen GFS 2001). Na jeho základě jsou sledovány nejen transakce veřejných rozpočtů (příjmy, výdaje, financování) realizované na peněžní bázi a ze stavových veličin dluh, které byly vykazovány podle metodiky GFS 1986, ale zaznamenávají se i operace související se vznikem, zánikem či přeměnou pohledávek a závazků a s ostatními ekonomickými toky jako jsou např. zisky či ztráty z držby aktiv a závazků. Vedle tokových operací je sestavována rozvaha aktiv a závazků. Institucionální pokrytí podle metodiky GFS 1986 vycházelo z funkčního pojetí definice sektoru vlády, GFS 2001 zahrnuje do sektoru vlády instituce na základě institucionálního pojetí. Institucionální pokrytí je tak definováno shodně s metodikou Evropského systému národních a regionálních účtů 95 (dále jen ESA 95). Od r. 2003 Ministerstvo financí na doporučení Mezinárodního měnového fondu započalo s postupnou implementací vládní finanční statistiky za veřejné rozpočty v nové metodice MMF podle již zmíněného manuálu GFS 2001. Na základě doporučení MMF o postupu implementace byla v letech 2001 až 2004 data z formátu GFS 1986 transformována podle stanovených úprav do výkazu zdrojů a užití peněžních prostředků, výkazů příjmů a výdajů a dalších souvisejících výkazů GFS 2001 bez změny institucionálního vymezení. Od r. 2005 jsou tyto výkazy zpracovávány na základě prvotních dat. Vzhledem k tomu, že v současné fázi implementace je institucionální pokrytí GFS 1986 a GFS 2001 shodné, přechází Ministerstvo financí ke zveřejňování dat v novém formátu. Cílem je dosažení shodného institucionálního pokrytí metodiky GFS 2001 s vymezením sektoru vládních institucí v metodice ESA 95. V dalších letech se tudíž přepokládá rozšíření institucionálního pokrytí veřejných rozpočtů o další subjekty (např. vybrané ústředně a místně řízené příspěvkové organizace, veřejné vysoké školy nebo Správa železniční dopravní cesty).

Základní rozdíly mezi GFS 2001 a GFS 1986:

1. V rámci příjmů a výdajů došlo k částečné změně kategorií příjmových a výdajových položek. Mezi hlavní změny patří:

- samostatně nejsou vykazovány celkové kapitálové příjmy a kapitálové výdaje. Z příjmů a výdajů byly vyčleněny operace týkající se nákupu a prodeje nefinančních aktiv. V této souvislosti je nově podobně jako v metodice ESA 95 sledována kategorie peněžních toků z investic do nefinančních aktiv. Další část kapitálových výdajů související s příjmovými a výdajovými dotacemi a transfery byla zahrnuta do provozních příjmů a výdajů. Nicméně tabulky v tomto materiálu obsahují mimo rámec metodiky GFS 2001 i celkové hodnoty za příjmy a výdaje včetně prodeje a pořízení nefinančních aktiv;

- platby sociálních příspěvků hrazené veřejnými rozpočty za své zaměstnance, které byly v metodice GFS 1986 konsolidovány, zůstávají součástí příjmů a výdajů příslušných kategorií;

- u daňových příjmů dochází ke snížení daně z přidané hodnoty o odvody vlastních zdrojů ES do rozpočtu EU podle DPH;

- kategorie čistých půjček (tj. poskytnuté půjčky minus jejich splátky) není v metodice GFS 2001 součástí výdajů, tzn. tyto operace neovlivňují deficit veřejných rozpočtů, ale jsou součástí pohledávek zachycených v rámci financování;

- výdaje na realizaci vysoce rizikových záruk, jejichž návratnost není jistá, jsou zahrnuty do výdajových kapitálových transferů. V metodice GFS 1986 byly klasifikovány jako půjčky. Jejich případné úhrady jsou součástí příjmů veřejných rozpočtů (nikoli splátkami dříve poskytnutých půjček jako podle GFS 1986).

2. V metodice GFS 2001 jsou v dané fázi implementace definovány následující kategorie bilancí:

- **čistý peněžní schodek/přebytek (cash deficit/surplus)** je saldem zahrnujícím peněžní toky z provozní činnosti a čistého pořízení nefinančních aktiv. Lze ho svým charakterem přirovnat k deficitu GFS 1986 očištěnému o čisté půjčky.

Toto saldo lze dále analyzovat prostřednictvím následujících ukazatelů:

- **čistý peněžní tok z provozní činnosti (net cash inflow from operating activities)**, který představuje rozdíl mezi příjmy a výdaji z provozní činnosti. Toto saldo na rozdíl od dříve vykazovaného salda běžné bilance zahrnuje kapitálové příjmové a výdajové dotace a transfery.

- **čistý peněžní tok z investic do nefinančních aktiv (net cash outflow from investments in NFAs)**, který představuje hodnotu nově pořízeného nefinančního majetku sníženou o příjmy z prodeje nefinančních aktiv.

Důsledky ekonomické krize byly příčinou výrazně vyššího zpomalení ekonomického růstu, než bylo původně očekáváno. Výsledky hospodaření veřejných rozpočtů jsou negativně ovlivněny nejen touto skutečností, ale také dopady souvisejícími se schválenými protikrizovými opatřeními, která deficit zvyšují téměř o 100 mld. Kč.

V roce 2009 se saldo (ekvivalent dříve uváděného salda bez čistých půjček) meziročně výrazně zhoršilo o 208,3 mld. Kč a deficit dosáhl 249,1 mld. Kč, tj. 6,9 % HDP. Ve srovnání se schválenou rozpočtovou dokumentací pro rok 2009 byl o 214,0 mld. Kč¹ vyšší. Výsledek hospodaření veřejných rozpočtů byl nejhorší v historii ČR. Zhoršení je patrné u všech segmentů veřejných rozpočtů, a to jak

¹ Přestože se vždy jedná o deficit bez čistých půjček (vysvětlení viz metodický box), rozdíl může být poněkud pokrivený z důvodu nekonzistentnosti obou hodnot.

v meziročním porovnání, tak i ve srovnání s původními předpoklady. U státního rozpočtu dosáhl schodek 221,5 mld. Kč, což je o 187,5 mld. Kč více, než bylo původně schváleno. Současně byl deficit státního rozpočtu ve srovnání s rokem 2008 vyšší o 143,4 mld. Kč.

Deficit státního rozpočtu není shodný s deficitem prezentovaným v ostatních částech Státního závěrečného účtu za rok 2009. Do výše deficitu se promítá zejména vliv rezervních fondů. Původní odhad deficitu veřejných rozpočtů uvedený v Návrhu státního rozpočtu na rok 2009 nepředpokládal zapojování finančních prostředků rezervních fondů organizačních složek státu (dále OSS). V aktuálním saldu veřejných rozpočtů dochází v důsledku vlivu těchto operací ke zhoršení o 41,5 mld. Kč. Novela rozpočtových pravidel z roku 2008 nově upravuje zacházení s rezervními fondy. K reálným převodům nerealizovaných nerozpočtovaných výdajů do rezervních fondů už nedochází, místo nich na základě uspořené prostředků vznikají nároky na výdaje příštích let. Nároky již nejsou v roce vzniku kryty převody do rezervních fondů, čímž dochází k nižší potřebě emise státních dluhopisů a díky tomu k úsporám vyplývajícím z nižších nákladů dluhové služby. Zapojování nespotřebovaných výdajů je limitováno zmocněním vlády ke snižování těchto nároků. O stavu a pohybu nároků z uspořené výdajů je vedena zvláštní evidence. Možnost vytvářet nároky však i nadále ztěžuje predikovatelnost konečných výsledků hospodaření veřejných rozpočtů.

Výsledky hospodaření veřejných rozpočtů v roce 2009 byly následující:

- celkový deficit veřejných rozpočtů činil 249,1 mld. Kč (6,9 % HDP),
- deficit veřejných rozpočtů pro fiskální cílení² dosáhl 231,2 mld. Kč (6,4 % HDP),
- vývoj deficitů ovlivnil vývoj dluhu veřejných rozpočtů, který ke konci roku 2009 činil 1 254,0 mld. Kč – tedy 34,6 % HDP a ve srovnání s rokem 2008 tak vzrostl o 5,5 p.b.

² Ze salda pro fiskální cílení jsou vyloučeny transformační náklady, operace Národního fondu a EU prostředky, které by výsledky daného roku ovlivňovaly o časový nesoulad mezi přijetím plateb z EU a jejich čerpáním. Tento ukazatel je shodný s ukazatelem používaným v návrhu střednědobého výhledu státního rozpočtu na léta 2010 a 2011. Transformační náklady představují zejména operace v minulosti státem zřízených institucí, které spravovaly nekvalitní aktiva přebíraná od jiných subjektů.

Tabulka 1**Vývoj sald veřejných rozpočtů**

		2007	2008	2009
				<i>předběžná skutečnost</i>
Saldo	(mld Kč)	-45,9	-40,8	-249,1
Saldo	(% HDP)	-1,3	-1,1	-6,9
Saldo pro fiskální cílení	(mld Kč)	-40,1	-38,5	-231,2
Saldo pro fiskální cílení	(% HDP)	-1,1	-1,0	-6,4

Pramen: MF

1. Příjmy veřejných rozpočtů

Ve srovnání s původními předpoklady byly příjmy nižší o 183,6 mld. Kč, což bylo dáno především skutečností, že jejich odhad vycházel z očekávání růstu ekonomiky a tudíž také neanticipoval negativní dopady protikrizových opatření. Meziroční růst celkových příjmů byl však nižší než v předchozím roce; zatímco v roce 2008 příjmy veřejných rozpočtů vzrostly oproti úrovni předchozího roku o 6,4 %, v roce 2009 se propadly o 6,4 %. Hlavním důvodem byl především výrazně nižší výběr daní a také pojistného na sociální zabezpečení.

Pozitivním jevem je skutečnost, že dotace přijaté od mezinárodních institucí byly o 23,4 mld. Kč vyšší než předpokládané. Původní předpoklady příjmů z EU (a tudíž i prostředků na spolufinancování programů) tak byly poprvé nižší než realita, což svědčí o pozvolném odstraňování administrativních bariér v systému čerpání evropských peněz ze strany ČR.

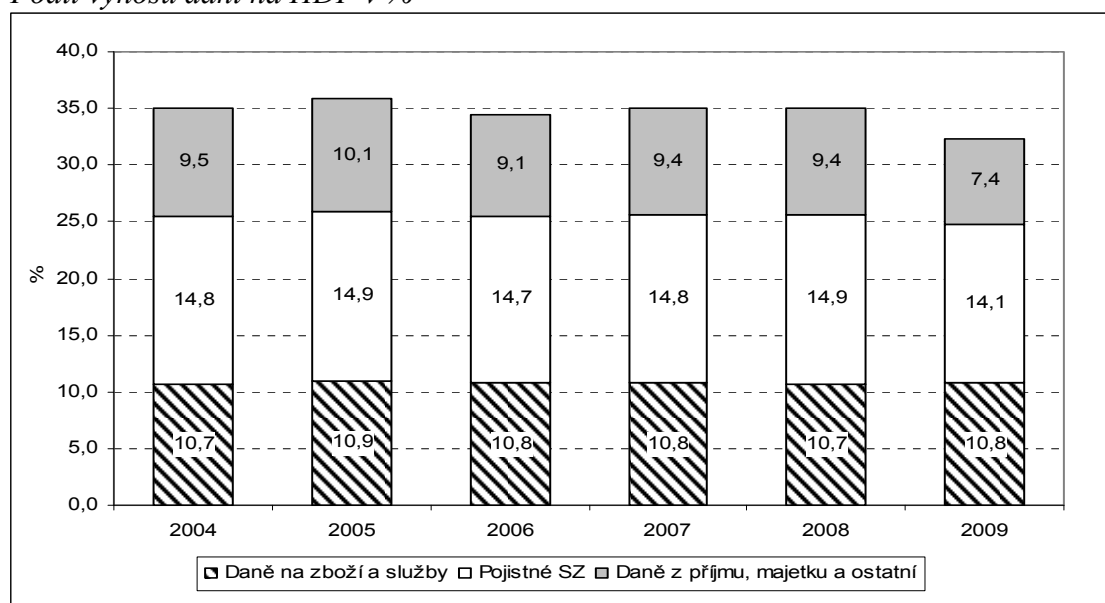
Celkové daňové příjmy včetně pojistného na sociální zabezpečení a na zdravotní pojištění (dále jen pojistné) se v důsledku recese nevyvíjely příznivě a ve srovnání s předpoklady v Návrhu státního rozpočtu pro rok 2009 byly nižší o 205,4 mld. Kč. To bylo dáno nižším výběrem zejména přímých daní (o více než 100 mld. Kč), ale také DPH a spotřebních daní (o necelých 47 mld. Kč), než bylo původně rozpočtováno. Také příjmy z ostatních daní, které mají z hlediska naplnění příjmové strany rozpočtu menší váhu, byly nižší než rozpočtované. Konsolidovaná daňová kvóta včetně pojistného zaznamenala v roce 2009 pokles o 2,7 p.b. na 32,3 % HDP. Celkově daňové příjmy ve srovnání s rokem 2008 meziročně poklesly o 9,4 % a jejich dynamika se extrémně snížila, o 13,6 p.b. Ve struktuře daňových příjmů dochází ke stagnaci dříve růstového trendu podílu nepřímých daní. K nižšímu inkasu došlo téměř u všech typů daní, nejhůře se vyvíjel výběr daně z příjmů

společností a ostatních podniků (právnických osob), který byl o 66,2 mld. Kč nižší, než bylo rozpočtováno. U přímých daní se kromě dopadu záporného ekonomického růstu projevují některá administrativní opatření. Jednak se jedná o zrušení povinnosti platit zálohy na daň z příjmu pro daňové subjekty zaměstnávající nejvýše 5 zaměstnanců a rovněž o využívání zákonné možnosti, aby daňovým subjektům správce daně s ohledem na očekávanou výši zdanitelných příjmů rozhodnutím stanovil zálohy jinak, než vyplývá z jejich poslední známé daňové povinnosti. Také u pojistného na sociální zabezpečení (snížení o cca 30 mld. Kč) se projevují některá protikrizová opatření jako je zavedení slevy na pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti pro zaměstnavatele, zrušení sazby pojistného na nemocenské pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti hrazených zaměstnancem a snížení sazby pojistného na nemocenské pojištění hrazené zaměstnavatelem o 1 p.b. Rovněž příjmy z nepřímých daní jsou nižší o 67,9 mld. Kč, přičemž k vyššímu poklesu dochází u DPH (o 41,5 mld. Kč). Spotřební daně registrují snížení o 20,7 mld. Kč.

Naopak u nedaňových příjmů došlo k pozitivní odchylce; ve srovnání s původními předpoklady byly překročeny o 33,3 mld. Kč. Tyto příjmy (dividendy, vratky transferů z minulých let apod.) jsou velice obtížně predikovatelné.

Graf 1

Podíl výnosu daní na HDP v %

Pramen: MF

Tabulka 2

Vývoj příjmů veřejných rozpočtů

		Konsolidované veřejné rozpočty (mln. Kč)			Podíl na HDP (%)		
		2007	2008	2009	2007	2008	2009
				<i>předběžná skutečnost</i>			<i>předběžná skutečnost</i>
CELKOVÉ PŘÍJMY		1387,8	1476,7	1382,7	39,3	40,0	38,1
1	PŘÍJMY Z PROVOZNI ČINNOSTI:	1375,0	1461,1	1355,6	38,9	39,6	37,4
11	Daně	716,3	742,5	660,2	20,3	20,1	18,2
111	Daně z příjmů, zisku a kapitálových výnosů	317,9	330,9	254,7	9,0	9,0	7,0
1111	Placené fyzickými osobami	151,5	143,3	127,5	4,3	3,9	3,5
1112	Placené společnostmi a ostatními podniky	166,4	187,6	127,1	4,7	5,1	3,5
113	Daně z majetku	15,5	15,5	14,4	0,4	0,4	0,4
114	Daně ze zboží a služeb (Z a S)	382,8	396,0	390,9	10,8	10,7	10,8
1141	Obecné daně ze zboží a služeb (DPH) ¹⁾	227,4	246,1	244,9	6,4	6,7	6,8
1142	Spotřební daně	138,9	133,0	131,1	3,9	3,6	3,6
1144	Daně ze zvláštních služeb	2,1	2,2	2,1	0,1	0,1	0,1
1145	Daně z používání zboží, z povolení používat zboží a provozovat činnost	14,4	14,7	12,8	0,4	0,4	0,4
12	Sociální příspěvky	522,0	548,2	509,7	14,8	14,9	14,1
121	Příspěvky na sociální zabezpečení	504,6	529,9	495,9	14,3	14,4	13,7
1211	Příspěvky zaměstnanců	123,3	130,1	113,6	3,5	3,5	3,1
1212	Příspěvky zaměstnavatelů	345,9	364,9	338,5	9,8	9,9	9,3
1213	Příspěvky OSVČ nebo nezaměstnaných	33,0	32,8	39,2	0,9	0,9	1,1
122	Ostatní sociální příspěvky	17,4	18,3	13,8	0,5	0,5	0,4
13	Dotace	47,4	60,5	79,6	1,3	1,6	2,2
131	od zahraničních vlád	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0
1311	Běžné	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
1312	Kapitálové	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
132	od mezinárodních organizací	47,4	60,4	79,4	1,3	1,6	2,2
1321	Běžné	23,2	26,8	33,3	0,7	0,7	0,9
1322	Kapitálové	24,2	33,6	46,2	0,7	0,9	1,3
14	Ostatní příjmy	89,2	110,0	106,1	2,5	3,0	2,9
141	Příjmy z vlastnictví	23,3	37,5	37,1	0,7	1,0	1,0
142	Prodej zboží a služeb	38,3	40,4	39,9	1,1	1,1	1,1
143	Pokuty, penále a propadnutí	5,1	3,5	5,5	0,1	0,1	0,2
144	Dobrovolné transfery jiné než dotace	13,1	11,9	15,0	0,4	0,3	0,4
145	Ostatní příjmy jinde nezařazené	9,4	16,6	8,5	0,3	0,4	0,2
3	PRODEJ NEFINANČNÍCH AKTIV	12,8	15,5	27,2	0,4	0,4	0,7
311.2	Fixní aktiva	7,3	9,6	9,5	0,2	0,3	0,3
314.2	Nevyráběná aktiva	5,5	6,0	17,7	0,2	0,2	0,5

¹⁾ DPH (položka 1141) je v souladu s metodikou GFS 2001 snížena o odvod do rozpočtu EU (viz metodický box) a o tuto částku je proto její výše nižší než je údaj o DPH v jiných částech SZÚ.

Pramen: MF

2. Výdaje veřejných rozpočtů

Celkové výdaje veřejných rozpočtů byly o 30,3 mld. Kč vyšší, než činil původní předpoklad. Tempo růstu výdajů se meziročně zvýšilo o 1,7 p.b., tzn., že objem výdajů vzrostl o 7,5 %. Zároveň dynamika jejich růstu byla celkem o p.b. větší než u příjmů, které zaznamenaly pokles.

Rozhodující část výdajů je stále realizována prostřednictvím dotací a ostatních běžných transferů, které v roce 2009 zaznamenaly růst o 8,3 %. Zvýšila se také dynamika sociálních dávek, které tvoří 40,7 % celkových výdajů. V roce 2009 byl růst této výdajové položky meziročně vyšší o 2,2 p.b., tzn., že jejich objem se zvýšil o 7,4 %, což odpovídá částce 45,8 mld. Kč. Tyto výdaje jsou realizovány především státním rozpočtem a zdravotními pojišťovnami a jejich podíl na HDP se v roce 2009 meziročně zvýšil o 1,5 p.b. na 18,3 %. Nejvyšší část (cca 3/4 výdajů státního rozpočtu) mezi těmito transfery představují mandatorní výdaje. V minulosti založená nezdravá tendence růstu těchto výdajů má na hospodaření veřejných rozpočtů negativní dopad, neboť jsou vytěšňovány ostatní veřejné výdaje, které mohou mít produktivnější formu a dochází tím ke zužování manévrovacího prostoru pro fiskální politiku. Efekty přijatých úsporných opatření jsou pouze jednorázové a nerespektují nezbytnost celkové restrukturalizace výdajové struktury.

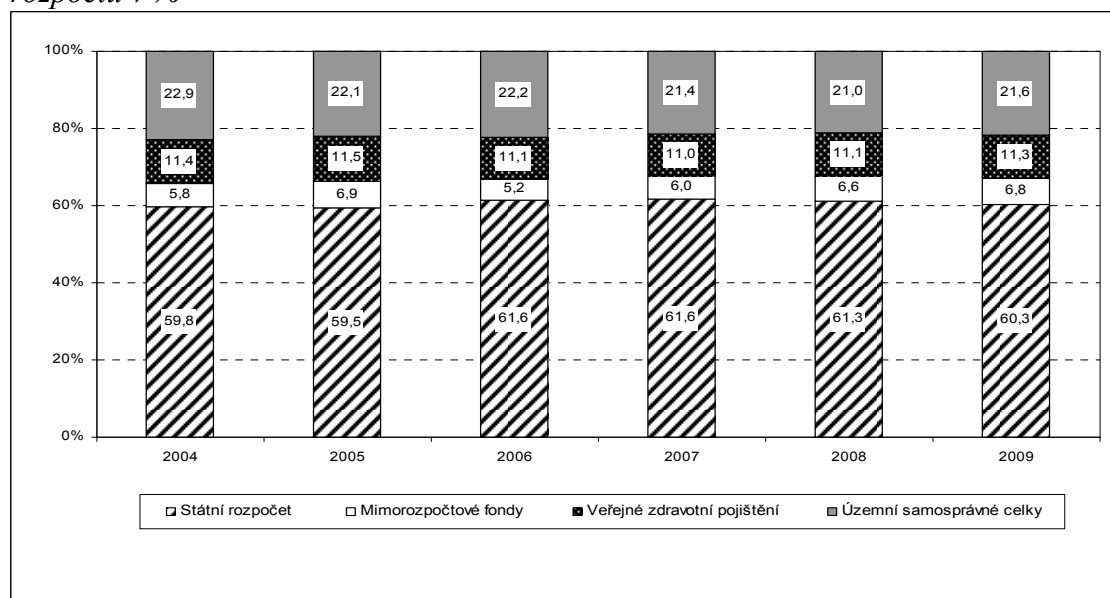
Dluh veřejných rozpočtů zvyšuje náklady spojené s jeho obsluhou. Výdaje na úroky se ve srovnání s rokem 2008 zvýšily o 5,2 mld. Kč, což odpovídá meziročnímu růstu o 10,7 %. Ve srovnání s rozpočtovou dokumentací tak byly o 4,3 mld. Kč vyšší. Zvyšování výdajů spojených s dluhovou službou znamená za jinak nezměněných podmínek nižší volné prostředky na jiné veřejné výdaje.

Transfery do zahraničí, ve kterých rozhodující podíl představují odvody vlastních zdrojů do rozpočtu EU, se meziročně zvýšily o 4,6 % na 27,1 mld. Kč.

Následující graf ukazuje, že v roce 2009 poklesla váha podílu státního rozpočtu na celkových nekonsolidovaných výdajích, zatímco u veřejného zdravotního pojištění, mimorozpočtových fondů a místních rozpočtů se mírně zvýšila.

Graf 2

Podíl jednotlivých segmentů na celkových nekonsolidovaných výdajích veřejných rozpočtů v %

Pramen: MF

Tabulka 3

Vývoj výdajů veřejných rozpočtů

	Konsolidované veřejné rozpočty (mld. Kč)			Podíl na HDP (%)		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
			<i>předběžná skutečnost</i>			<i>předběžná skutečnost</i>
CELKOVÉ VÝDAJE	1433,6	1517,5	1631,8	40,6	41,1	45,0
2 VÝDAJE NA PROVOZNI ČINNOST	1344,4	1422,2	1515,6	38,0	38,6	41,8
21 Náhrady zaměstnancům	136,7	142,0	147,1	3,9	3,8	4,1
211 Mzdy a platy	103,0	107,0	111,8	2,9	2,9	3,1
212 Sociální příspěvky	33,7	34,9	35,3	1,0	0,9	1,0
22 Užití zboží a služeb	124,6	133,3	148,0	3,5	3,6	4,1
24 Úroky	37,1	48,0	53,2	1,1	1,3	1,5
25 Běžné transfery	266,0	272,6	301,9	7,5	7,4	8,3
251 Veřejným společnostem	186,8	206,5	224,8	5,3	5,6	6,2
252 Soukromým společnostem	79,2	66,2	77,1	2,2	1,8	2,1
26 Dotace	24,6	25,9	27,2	0,7	0,7	0,7
262 Mezinárodním organizacím	24,6	25,9	27,1	0,7	0,7	0,7
2621 Běžné	24,5	25,9	27,1	0,7	0,7	0,7
27 Sociální dávky	587,6	618,0	663,7	16,6	16,8	18,3
271 Dávky sociálního zabezpečení	587,6	618,0	663,6	16,6	16,8	18,3
28 Ostatní výdaje	167,9	182,4	174,5	4,7	4,9	4,8
282 Ostatní výdaje jinde nezařazené	167,9	182,4	174,4	4,7	4,9	4,8
2821 Ostatní běžné výdaje	44,5	50,1	50,1	1,3	1,4	1,4
2822 Ostatní kapitálové výdaje	123,4	132,2	124,3	3,5	3,6	3,4
3 NÁKUP NEFINANČNÍCH AKTIV	89,2	95,3	116,2	2,5	2,6	3,2
311.1 Fixní aktiva	86,7	92,4	113,7	2,5	2,5	3,1
313.1 Cennosti	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
314.1 Nevyráběná aktiva	2,4	2,8	2,5	0,1	0,1	0,1
SALDO	-45,9	-40,8	-249,1	-1,3	-1,1	-6,9
SALDO pro fiskální cílení	-40,1	-38,5	-231,2	-1,1	-1,0	-6,4
Čistý peněžní tok z provozní činnosti	30,5	38,9	-160,0	0,9	1,1	-4,4
Saldo primární bilance	-8,8	7,2	-195,9	-0,2	0,2	-5,4

Pramen: MF

3. Salda veřejných rozpočtů

Saldo veřejných rozpočtů dopadlo ve srovnání s rokem 2008 výrazně hůře a skončilo deficitem 249,1 mld. Kč – tedy 6,9 % HDP. U všech složek veřejných rozpočtů došlo ke zhoršení výsledků hospodaření. Prudké zvýšení deficitu (více než šestinásobné) je patrné zejména u hospodaření státního rozpočtu, který od roku 2006 zahrnuje také tvorbu a použití zdrojů z privatizace (dříve FNM). Hospodaření místních rozpočtů a veřejných zdravotních pojišťoven přešlo z přebytkového hospodaření do deficitního.

Tabulka 4

Vývoj struktury salda veřejných rozpočtů v mld. Kč

		2007	2008	2009 <i>předběžná skutečnost</i>
I	Státní rozpočet¹⁾	-62,9	-78,1	-221,5
II	Mimorozpočtové fondy celkem	-11,1	10,5	3,6
	PF ČR	-0,8	-0,7	-2,5
	Státní fondy ²⁾	-10,3	11,1	6,0
III	Veřejné zdravotní pojištění	17,2	10,8	-6,5
IV	Územní samosprávné celky	10,9	16,1	-24,7
V	SALDO	-45,9	-40,8	-249,1

¹⁾ Mimo státní rozpočet jsou zde dále zahrnuty operace Národního fondu, bývalého Fondu národního majetku, který byl zrušen zákonem č. 178/2005 Sb. (nyní zdroje z privatizace), čistý dopad vyloučení převodů z/do rezervních fondů a v letech 2005-07 úhrada ztráty ČKA ze státních dluhopisů podle zákona č. 5/2005 Sb., o státním dluhopisovém programu na úhradu ztráty ČKA.

²⁾ Státní fondy: SFK, SFŽP, SFČK, SFRB, SFDI a SZIF.

Pramen: MF

Hlavní příčinou tohoto vývoje je výrazný pokles příjmové strany veřejných rozpočtů spolu s přijatými protikrizovými opatřeními. Navíc výdajová strana zůstává nadále zatížena vysokým podílem mandatorních výdajů a nastartovanými výdajovými programy státních fondů, které v dalších letech nemusejí mít pro své financování dostatečné vlastní zdroje.

Vyrovnanost čistého peněžního toku z provozní činnosti je jednou z podmínek zdravých veřejných financí. Tento ukazatel, který představuje rozdíl mezi provozními příjmy a provozními výdaji, se ve srovnání s rokem 2008 zhoršil o 199,0 mld. Kč, přičemž tento enormní skok způsobil v roce 2009 přechod z přebytku na deficit 160,0 mld. Kč.

Dalším z ukazatelů, který je používán pro hodnocení fiskální politiky, je primární deficit, vypočtený jako deficit očištěný o výdaje spojené s úroky z dluhu veřejných rozpočtů (ty jsou důsledkem politik minulých období).

Saldo primární bilance se v roce 2009 meziročně zhoršilo o 203,1 mld. Kč (5,6 % HDP) a dosáhlo na rozdíl od kladného výsledku z minulého roku schodku 195,9 mld. Kč, v podílovém vyjádření 5,4 % HDP.

Tabulka 5

Vývoj sald běžné a primární bilance v mld. Kč a % HDP

	2007	2008	2009	2007	2008	2009
			<i>předběžná skutečnost</i>			<i>předběžná skutečnost</i>
Čistý peněžní tok z provozní činnosti	30,5	38,9	-160,0	0,9	1,1	-4,4
Saldo primární bilance	-8,8	7,2	-195,9	-0,2	0,2	-5,4

Pramen: MF

Dalším zveřejňovaným ukazatelem je saldo pro fiskální cílení. To představuje saldo celkových příjmů a výdajů očištěné o náklady transformace. Současné jsou vyloučeny také operace Národního fondu a EU prostředky, které by výsledky daného roku zkreslovaly o časový nesoulad mezi přijetím plateb z EU (zálohy na financování programů EU) a jejich čerpáním.

Cílem těchto úprav je očistit saldo na příjmové i výdajové straně o operace jednorázového nebo dočasného charakteru, které nemají přímý vliv na agregátní poptávku. Takto vymezené saldo zachycuje míru fiskální expanze nebo restriktce a tudíž i úsilí vlády o snižování deficitu. Je považováno za relevantní z hlediska posuzování charakteru fiskální politiky. Z tohoto důvodu bylo takto definované saldo zvoleno jako základní indikátor pro fiskální cílení a definování střednědobých výdajových rámců, které byly navrženy v rámci reformy veřejných financí.

Z tabulky č. 6 je patrný prudký nárůst tohoto salda, resp. schodku v roce 2009. Ke zhoršení došlo u všech složek veřejných rozpočtů. Deficit veřejných rozpočtů v metodice fiskálního cílení byl o 5,4 p.b. vyšší, než bylo původně stanoveno a činil 6,4 % HDP. Podobně jako u primární bilance i vývoj tohoto ukazatele z části indikuje expanzivní charakter realizovaných opatření fiskální politiky.

Tabulka 6*Vývoj struktury salda veřejných rozpočtů pro fiskální cílení¹⁾ v mld. Kč*

		2007	2008	2009 <i>předběžná skutečnost</i>
I	Státní rozpočet	-57,1	-75,8	-203,6
II	Mimorozpočtové fondy celkem	-11,1	10,5	3,6
	PF ČR	-0,8	-0,7	-2,5
	Státní fondy	-10,3	11,1	6,0
III	Veřejné zdravotní pojištění	17,2	10,8	-6,5
IV	Územní samosprávné celky	10,9	16,1	-24,7
	SALDO pro fiskální cílení	-40,1	-38,5	-231,2

¹⁾ Ze salda pro fiskální cílení jsou vyloučeny transformační náklady, operace Národního fondu a EU prostředky, které by výsledky daného roku ovlivňovaly o časový nesoulad mezi přijetím plateb z EU a jejich čerpáním. Tento ukazatel je shodný s ukazatelem používaným v návrhu střednědobého výhledu státního rozpočtu na léta 2010 a 2011. Transformační náklady představují zejména operace v minulosti státem zřízených institucí, které spravovaly nekvalitní aktiva přebíraná od jiných subjektů.

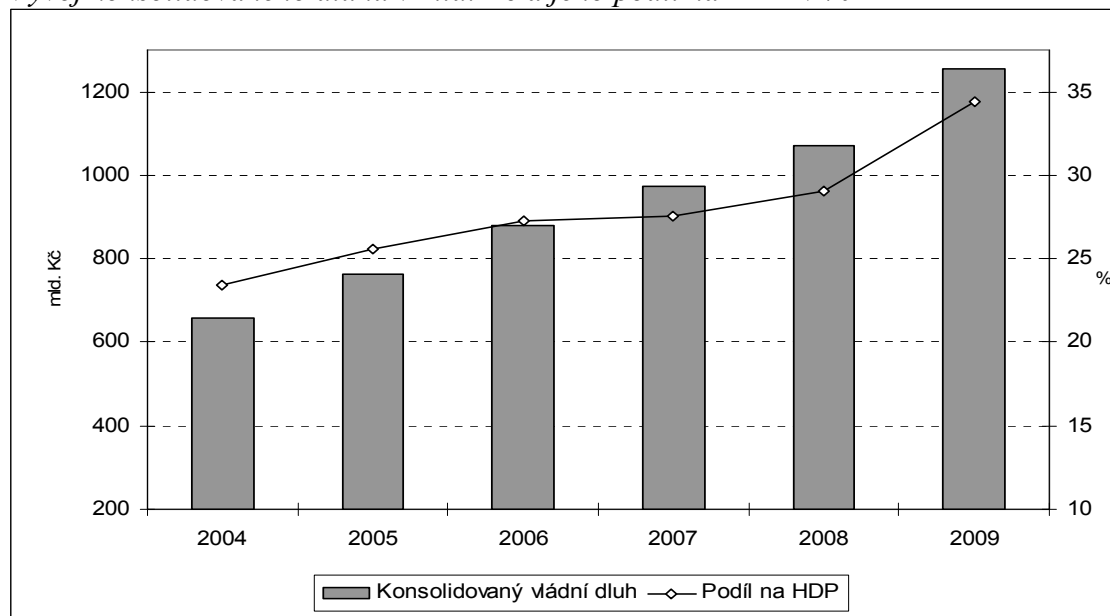
Pramen: MF

4. Dluh veřejných rozpočtů³

Trvale deficitní hospodaření veřejných rozpočtů vede ke kumulaci dluhu. Jeho meziroční růstová dynamika podstatně zrychlila, vzrostl o 17,1 % a v roce 2009 tak dluh veřejných rozpočtů dosáhl 1 254,0 mld. Kč, tj. 34,6 % HDP. Z Grafu č. 3 je patrné, že objem tohoto dluhu se od roku 2004 téměř zdvojnásobil.

Graf 3

Vývoj konsolidovaného dluhu v mld. Kč a jeho podíl na HDP v %

Pramen: MF

Hlavní příčinou růstu dluhu zůstává přetrvávající deficitní hospodaření státního rozpočtu. Dluh je generován zejména růstem státního dluhu, který má ve struktuře celkového dluhu nejvyšší váhu. Jeho podíl od roku 1996 postupně narůstal a v roce 2009 činil 92,2 %. Konsolidovaný státní dluh⁴ meziročně vzrostl o 18,0 % na 1 155,9 mld. Kč. Státní dluh ČR vykazuje rostoucí trend již od roku 1996 a od tohoto roku také roste s výjimkou let 2001 a 2003 rychleji než celkový dluh veřejných rozpočtů.

³ Dluh veřejných rozpočtů je generován výsledky hospodaření jednotlivých složek veřejných rozpočtů definovaných podle metodiky peněžních toků, tj. státního rozpočtu vč. Národního fondu a od r. 2006 zdrojů z privatizace (bývalého Fondu národního majetku zrušeného zákonem č. 178/2005 Sb.), mimorozpočtových fondů (státních fondů, dále Fondu národního majetku (do r. 2005) a Pozemkového fondu ČR), veřejného zdravotního pojištění a územních samosprávných celků (obce, kraje, dobrovolné svazky obcí a regionální rady regionů soudržnosti).

⁴ Konsolidace u státního dluhu představuje snížení o emitované státní dluhopisy, které byly nakoupeny z prostředků na tzv. Jaderném účtu, účtu Rezervy pro důchodovou reformu, popř. Souhrnném účtu řízení likvidity státní pokladny.

Dluh územních samosprávných celků se meziročně zvýšil o 5,6 % a činil 100,0 mld. Kč. Obce a kraje financují některé své potřeby z úvěrových zdrojů a využívají tak prostor, který jim legislativa poskytuje.

Mimorozpočtové fondy doposud používaly k financování svých deficitů především vlastní zdroje. Jejich vyčerpání představuje další potenciální riziko růstu dluhu. V roce 2009 se tato situace týkala Státního zemědělského intervenčního fondu, který svůj deficit financoval nejen z disponibilních prostředků, ale také bankovním úvěrem a finančními výpomocemi.

Zdravotní pojišťovny zatěžují dluh z hlediska váhy zanedbatelně, jeho výše se snížila z 0,07 mld. Kč na 0,02 mld. Kč. Systém zdravotního pojištění představuje jeden z rizikových faktorů budoucího vývoje veřejných financí z důvodu těsné závislosti výsledků jeho hospodaření na objemu plateb státu za tzv. státní pojištěnce.

Ve srovnání s ostatními zeměmi není úroveň dluhu ČR vysoká, nicméně přímo varujícím signálem je jeho zrychlující se dynamika a skutečnost, že jeho růst byl dosud citelně zpomalován inkasem privatizačních příjmů, jejichž vliv ale díky pozvolnému ukončení privatizačního procesu postupně doznívá. V budoucnu tak bude mít dosažená výše deficitu těsnější vliv na růst dluhu. Zmírnění růstu deficitů jednotlivých složek veřejných rozpočtů, které dluh generují, se jeví jako jediné možné řešení pro udržení dobré výchozí pozice ČR v oblasti zadluženosti.

Tabulka 7

Vývoj dluhu a jeho struktury

	Hrubý konsolidovaný dluh veřejných rozpočtů (mld. Kč)			Podíl na HDP v %		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
			<i>předběžná skutečnost</i>			<i>předběžná skutečnost</i>
Hrubý konsolidovaný dluh VR	973,2	1 070,8	1 254,0	27,5	29,0	34,6
Státní dluh (konsolidovaný)	882,3	979,6	1 155,9	25,0	26,6	31,9
Dluh mimorozpočtových fondů	3,8	0,7	1,1	0,1	0,0	0,0
Dluh veřejného zdravotního pojištění	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Dluh územně samosprávných celků	90,8	94,7	100,0	2,6	2,6	2,8

Pramen: MF

5. Shrnutí

V roce 2009 došlo k enormnímu meziročnímu zvýšení deficitu veřejných rozpočtů a akceleraci fiskální expanze. U všech složek byly dosažené výsledky podstatně horší, než se očekávalo v rozpočtové dokumentaci. Zhoršení ekonomické situace se ve všech směrech odráží ve vývoji veřejných rozpočtů. Jako zásadní příčinu negativních tendencí lze označit pokles výběru všech významných daní a sociálních příspěvků. Celkový výsledek byl také výrazně ovlivněn vládním stimulačním balíčkem na podporu ekonomiky. Protikrizová opatření byla cílena především na snížení daňové zátěže podnikatelských subjektů i fyzických osob. V daleko menší míře směřovala tato opatření k posílení investic, výzkumu a vývoje, exportu a zvýšení koupěschopné poptávky.

Silně zrychlila fiskální expanze, o čemž svědčí mohutné zhoršení salda primární bilance a čistého peněžního toku z provozní činnosti. Podíl deficitu pro fiskální cílení na HDP se v meziročním srovnání a také oproti původním předpokladům o 5,3 p.b. v roce 2009 zvýšil. Meziroční růst výdajů doprovázený viditelným propadem celkových daňových příjmů byl hlavní příčinou výše popisovaného vývoje veřejných rozpočtů. Přetrvává vysoký podíl mandatorních výdajů, což je výsledkem politik realizovaných především v minulých letech.

Vývoj dluhu kopíruje vývoj hospodaření veřejných rozpočtů. Růst nákladů spojených s jeho obsluhou v roce 2009 zpomalil. Podíl dluhu veřejných rozpočtů na HDP roste, avšak ve srovnání s jinými zeměmi není úroveň dluhu veřejných rozpočtů ČR zatím vysoká. Jeho růst byl ale doposud zpomalován využíváním privatizačních příjmů k financování deficitů. Jejich vliv postupně slábne a ke zvolnění růstových tendencí u dluhu by mohlo přispět pouze zmírnění růstu deficitů veřejných rozpočtů.